

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Martinčič

**Samouvrščanje v družbeni sloj: medčasovna primerjalna analiza na podatkih
mednarodnih družboslovnih raziskav**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Martinčič

Mentor: izr. prof. Mitja Hafner-Fink

**Samouvrščanje v družbeni sloj: medčasovna primerjalna analiza na podatkih
mednarodnih družboslovnih raziskav**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

Zahvala

Hvala družini, ki me je čez celoten študij spodbujala, mi stala ob strani in verjela vame.

Hvala mentorju, izr. prof. Mitji Hafner-Finku, za vso pomoč, navodila in predvsem koristne nasvete pri izdelavi diplomske naloge.

Samouvrščanje v družbeni sloj: medčasovna primerjalna analiza na podatkih mednarodnih družboslovnih raziskav

Namen diplomske naloge je predstaviti koncept subjektivne ocene posameznikov na temo samouvrščanja v družbeni sloj. Na ravni štirih držav (Slovenija, Avstrija, Francija in Španija) sem skozi tri časovne točke (2003, 2008 in 2014) preverjala, kako se samouvrščanje v družbeni sloj spreminja pred, med in ob koncu gospodarske krize. Ugotovila sem, da se samouvrščanje posameznikov spreminja tako po državah kot tudi po izbranih časovnih točkah, kjer opazimo razlike v gospodarski razvitosti posameznih držav in tudi vplive posledic gospodarske krize. V vseh izbranih državah in letih se večina posameznikov uvršča na sredino družbene lestvice. Največji delež tistih, ki so se v vseh treh letih uvrščali proti vrhu lestvice, prihaja iz Avstrije. Največji delež tistih, ki so prevladovali v spodnjem delu lestvice, pa pripada Španiji. Z analizo sem poskušala ugotoviti, katere neodvisne spremenljivke najbolj vplivajo na odvisno spremenljivko in kakšne so povezave, če v modelu nastopajo ostale neodvisne spremenljivke. Rezultati so pokazali, da ima na samopercepcijo največji vpliv stopnja izobrazbe, najmanjši vpliv pa ima posameznikov spol. Ugotovila sem, da je za pojasnjevanje samouvrščanja na družbeno lestvico bolj primeren drugi model z vključenimi vsemi šestimi spremenljivkami.

Ključne besede: družbeni sloj, subjektivna samoocena, gospodarska kriza, analiza razredov.

Subjective social class: the intertemporal comparative analysis on the data of international social science research

The purpose of this thesis is to present the concept of subjective self-assessment of individuals on the subject of subjective social class. At the level of the four countries (Slovenia, Austria, France and Spain), and through three time points (2003, 2008 and 2014) I examined how subjective social class of individuals changes before, during and after the economic crisis. I have found that self-assessment of individuals varies both by country and by selected time points, where we see differences in the economic development of individual countries and the effects of the consequences of the economic crisis. In all selected countries and years, most individuals fall into the middle of the social ladder. The largest share of those who ranged towards the top of the rankings in all three years came from Austria. The largest share of those who dominated the lower part of the scale belongs to Spain. Through the analysis, I tried to determine which independent variables have the greatest influence on the dependent variable and what are the connections if other subjective indicators are added to the model. The results showed, that the level of education has the greatest impact on self-perception, while the lowest impact has sex of individuals. I have found that in order to explain self-assessment on a social scale, the second model with all six variables is more appropriate.

Keywords: social class, subjective self-assessment, the economic crisis, class analysis

KAZALO

1 UVOD.....	7
2 TEORETIČNI OKVIR.....	9
2.1 Družbena neenakost, sistemi stratifikacije in družbeni razred	9
2.1.1 Teorije družbene neenakosti.....	10
2.1.2 Sistemi družbene stratifikacije	11
2.1.3 Družbeni razred in stratifikacija	12
2.2 Subjektivni in objektivni vidiki pripadnosti družbenemu sloju.....	13
2.3 Ugotovitve nekaterih predhodnih raziskav o subjektivnem družbenem položaju	15
2.3.1 MacArthurjeva lestvica subjektivnega družbenega statusa	15
2.3.2 Sosnaud in drugi: Primerjava subjektivnih razrednih identitet in objektivnih razredov	16
2.3.3 Haddon: Analiza razmerja med razrednim položajem in subjektivnim družbenim položajem	17
2.3.4 Evans in Kelly: Analiza subjektivnega družbenega položaja	17
2.4 Gospodarska kriza in družbene neenakosti.....	19
3 ANALITSKI OKVIR: HIPOTEZE, PODATKI IN METODOLOGIJA	21
3.1 Hipoteze	22
3.2 Podatki in metode	24
4 ANALIZA PODATKOV IN REZULTATI	26
4.1 Nekateri ekonomski kazalniki v obdobju 2003 do 2014	27
4.2 Samouvrščanje v družbeni sloj od leta 2003 do 2014	30
4.3 Dejavniki samouvrščanja v družbeni sloj – mednarodna in medčasovna primerjava	32
5 SKLEP	37
6 LITERATURA	39
PRILOGA A: opisne statistike spremenljivk po letih in državah	42

KAZALO GRAFOV

Graf 4.1: Realni letni BDP na prebivalca (v mlrd. \$).....	27
Graf 4.2: BDP na prebivalca, izražen s PPS-indeksom (EU = 100).....	28
Graf 4.3: Stopnja registrirane brezposelnosti, izražena v %	29
Graf 4.4: Samouvrščanje na družbeno lestvico leta 2003 (v %)	30
Graf 4.5: Samouvrščanje na družbeno lestvico leta 2008 (v %)	30
Graf 4.6: Samouvrščanje na družbeno lestvico leta 2014 (v %)	31
Graf 4.7: Povprečje samoocen na desetstopenjski družbeni lestvici.....	32

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Dimenzije socio-ekonomskega položaja kot dejavniki samouvrščanja na družbeno lestvico (Slovenija, Francija, Španija in Avstrija), leta 2003, 2008 in 2014 – linearni regresijski model 1	33
Tabela 4.2: Socio-ekonomski dejavniki z vključenimi socio-demografskimi dejavniki samouvrščanja na družbeno lestvico (Slovenija, Francija, Španija in Avstrija), leta 2003, 2008 in 2014 – linearni regresijski model 2	35
Tabela 4.3: Determinacijski koeficient r^2	37

1 UVOD

Namen diplomske naloge je predstaviti koncept subjektivne ocene posameznikov na temo samouvrščanja v družbeni sloj. Samouvrščanje v družbeni sloj je v glavnem povezano s posameznikovim samozaznavanjem lastnega položaja v družbeni hierarhiji. V sociologiji družbeni sloj opisujejo kot eno od oblik družbene stratifikacije. Le-ta se nanaša na skupino posameznikov, ki imajo podoben položaj v proizvodnem sistemu. V tem sistemu je poklic zelo pomemben, saj zagotavlja finančne nagrade, stabilnost in druge koristi. V večini preteklih raziskav na posameznikovo samozaznavanje največkrat vpliva ravno družbeno-ekonomski status, kar pomeni, da se posamezniki odločajo glede na njihov ugled, družbeno moč, materialne dobrine in njihovo ekonomsko stanje. Slednje pa ne pomeni, da druge socio-demografske spremenljivke ne vplivajo na njihovo samouvrščanje.

V teoretskem delu diplomske naloge bom predstavila teorije družbene neenakosti ter opisala sisteme družbene stratifikacije in koncept družbenih razredov. Povzela bom predhodne raziskave s podobno tematiko. Po teoretskem delu sledi analiza podatkov, kjer se bom osredotočila predvsem na vprašanje, zaradi katerih dejavnikov se posamezniki uvrščajo višje ali nižje na družbeno lestvico. V analizi bom uporabila desetstopenjsko lestvico, ki je bila uporabljena v okviru mednarodne družboslovne anketne raziskave ISSP¹. Preverjala bom vplive socio-ekonomskih in socio-demografskih dejavnikov, ki vplivajo na odločitev posameznikov, v kateri družbeni sloj menijo, da spadajo.

Prikazati želim, kako se samouvrščanje posameznikov v družbeni sloj spreminja v času pred, med in po gospodarski krizi, saj je le-ta v povezavi z rastjo dohodkovne neenakosti v številnih državah spodbudila zanimanje za teme, povezane s socialnim statusom. Zato sem za analizo izbrala raziskave, ki so bile izvedene v treh različnih časovnih obdobjih – leta 2003, 2008 in 2014. Gospodarska kriza je povzročila zmanjševanje proizvodnje in zaposlenosti, s tem pa je močno vplivala na stabilnost družin in posameznikov. Določenim ljudem je omogočila veliko koristi, nekateri posamezniki pa so zdrsnili še globlje v revščino. V diplomski nalogi bom govorila predvsem o finančni krizi v Evropi, zato bom podatke, prav tako kot po časovnem

¹ ISSP (International Social Survey Program) je letni, mednarodni družboslovni anketni program, ki zajema pomembne teme družboslovnih raziskav.

obdobju, analizirala tudi po izbranih državah Evropske unije. V analizo sta vključeni Slovenija in Španija, ki sta relativno mladi demokraciji, ter Francija in Avstrija s starejšo demokracijo. Navedene države sem izbrala tudi na podlagi kazalnikov njihove gospodarske (ne)uspešnosti v opazovanem obdobju.

2 TEORETIČNI OKVIR

2.1 Družbena neenakost, sistemi stratifikacije in družbeni razred

Družbena neenakost se nanaša na različno pozicionirane skupine oseb (glede na značilnosti, kot so spol, starost, razred itd.). Različne skupine imajo različne dostope do družbenih dobrin, kot so na primer trg dela in drugi viri dohodka, izobraževalni sistem in sistem zdravstvenega varstva ter oblike politične zastopanosti oziroma udeležbe. »Za družbeno neenakost je poleg ponavljajočih se vzorcev neenake distribucije blaga, bogastva in priložnosti značilen tudi obstoj neenakih možnosti posameznikov za doseganje različnih družbenih položajev« (Crossman 2017). Družbena neenakost je torej tesno povezana z družbeno stratifikacijo.

V družboslovju se srečamo z dvema načinoma merjenja družbene neenakosti: neenakost pogojev in neenakost možnosti. Neenakost pogojev se nanaša na neenako porazdelitev dohodka, premoženja in materialnega blaga. Neenakost možnosti pa se nanaša na neenako porazdelitev življenjskih možnosti med posamezniki, da pridejo do želenih dobrin in položajev (Crossman 2017).

Za življenjske možnosti posameznikov in gospodinjstev, zlasti v revnejših družbah kot tudi za preprečevanje domačih in mednarodnih konfliktov ter stabilnosti trga in demokratične konsolidacije, je družbena neenakost pomemben dejavnik. V zvezi z demokratičnim razvojem je poglobljanje neenakosti znotraj in med različnimi skupinami v družbi povezano z nizko stopnjo socialne kohezije in participativnega državljanstva. Visoka stopnja dohodkovne neenakosti pa je na primer na področju zdravja tesno povezana z visoko stopnjo smrtnosti in boleznimi ter tudi s številom nasilnih kaznivih dejanj. Raven dohodkovne neenakosti, čeprav je razmeroma stabilna v večini držav zahodne regije, se je v nekaterih državah, ki izvirajo iz nekdanje Sovjetske zveze, dramatično povečala. Za številne med njimi pa so značilne skrajnosti revščine in bogastva. Dostop do izobraževanja in trga dela je bil v socialističnih družbah vedno zelo stratificiran, tako da so se lahko oblike stratifikacije na teh področjih preprosto prenesle iz državno-distribucijskih na tržna načela (Walker 2009). Le-to pa je vplivalo na načine doživljanja družbene neenakosti.

Družbena neenakost ima pomemben vpliv tudi za EU, zlasti ker se ukvarja z izzivi, ki jih prinaša družbena neenakost za gospodarski in demokratični razvoj novih članic in pridruženih držav in njihovih državljanov ter evropskih držav nekdanje Sovjetske zveze (Walker 2009).

2.1.1 Teorije družbene neenakosti

V sociologiji obstajata dve glavni stališči o družbeni neenakosti. En pogled je utemeljen v funkcionalistični teoriji, drugi pa v konfliktni teoriji.

Teoretiki konfliktov po eni strani razumejo neenakost, ki izhaja iz skupin z močjo, ki dominirajo manj močnim skupinam. Menijo, da družbena neenakost preprečuje in ovira družbeni napredek, saj zato, da bi ohranili »status quo«, vladajoče skupine zatirajo podrejene (Crossman 2017). Teoretiki so torej prepričani, da družbena neenakost preprečuje in ovira družbeni napredek, saj tisti na oblasti zatirajo nižje, nemočne ljudi.

Karl Marx je svojo konfliktno teorijo utemeljil na ideji, da ima moderna družba le dve vrsti ljudi – buržoazijo in proletariat. Buržoazija predstavlja člane družbe, ki imajo večino bogastva in sredstev. Le-ti naj bi imeli moč in status, ki naj bi ju uporabljali za ohranjanje družbenih vrednot, norm in ideologije. Proletariat pa vključuje tiste, ki veljajo za delavski razred in revne (Woodward 2004). Osrednja komponenta marksistične teorije je analiza lastništva in nadzora nad proizvodnimi sredstvi. Ker se raven tehnologije izboljšuje, se v obstoječih družbenih odnosih ustvarjajo nasprotja. Ta nasprotja pa se manifestirajo v obliki razrednih konfliktov, ki se razvijajo do točke, ko obstoječi način produkcije postane nevzdržen, kar vodi do nastanka novega načina proizvodnje, ki temelji na drugačnih družbenih odnosih oziroma drugačnih oblikah lastništva proizvodnih sredstev (D'Amato 2014). Po njegovih besedah kapitalisti izkoriščajo delavce. Marx je predvidel delavsko revolucijo in menil, da bodo delavci razvili resnično razredno zavest oziroma občutek skupne identitete, ki temelji na skupnih izkušnjah izkoriščanja s strani buržoazije. Marxova vizija se ni uresničila (Woodward 2004).

Funkcionalistični teoretiki verjamejo, da je neenakost neizogibna in zaželena ter igra pomembno vlogo v družbi. Pomembna delovna mesta v družbi zahtevajo več usposabljanja in

tako morajo dobiti več nagrad. Glede na to stališče družbena neenakost in družbeno razslojevanje vodita do meritokracije, ki temelji na sposobnosti (Crossman 2017).

Max Weber se je spoprijel z Marxovim na videz poenostavljenim pogledom na stratifikacijo. Trdil je, da je lastništvo premoženja, kot so tovarne in oprema, le del tistega, kar določa družbeni razred osebe. Weber je oblikoval tristopenjsko teorijo stratifikacije, v kateri razred, status in moč determinirajo družbene razlike. Razred je po Weberu ekonomski položaj osebe, ki temelji na rojstvu in posameznih dosežkih. Status je družbeni ugled oz. čast, na katerega lahko vplivajo tudi razredi. Moč pa je, kljub nasprotovanju in upiranju drugih, zmožnost doseganja določenega cilja (Woodward 2004).

Po besedah Davisa in Moora je socialna stratifikacija v družbi funkcionalno nujna. Neenaka porazdelitev nagrad družbe naj bi bila potrebna zato, da bi posameznike spodbudili k opravljanju bolj pomembnih del, ki zahtevajo večletno usposabljanje. Posameznike je treba postaviti na družbene položaje in jih motivirati za delo (Haralambos in Holborn 2005). Motivacija za delo, torej nagrade, povezane z določenim delovnim mestom, naj bi odražale sam pomen dela za družbo. Po Davisu in Mooru zaradi same narave stratifikacije neenakost ni le neizogibna, ampak tudi nujna za nemoteno delovanje družbe (Davis in Moore 1944).

2.1.2 Sistemi družbene stratifikacije

Sociologi razlikujejo med dvema vrstama stratifikacijskih sistemov. Zaprti sistemi omogočajo majhne spremembe v družbenem položaju, kar pomeni, da posameznikom ne omogočajo spreminjanja družbenega statusa na družbeni lestvici in ne omogočajo družbenih odnosov med ravni. Ta vertikalna mobilnost je torej zelo omejena oziroma je skoraj ni. Odprti sistemi, ki temeljijo na dosežkih, pa omogočajo gibanje in interakcijo med razredi. Sistemi stratifikacije vključujejo tri najpogostejše oblike stratifikacije: sužnjelastništvo, kastni sistem in razredni sistem.

Sužnjelastništvo: je skrajna oblika neenakosti, v kateri so nekateri posamezniki v lasti drugih. Lastnik sužnjev ima popoln nadzor, vključno z uporabo nasilja nad sužnji. V skrajnih primerih je suženj v celoti brez kakršnihkoli pravic in je prisiljen delati. Temelj suženjstva je vedno gospodaren, saj se je z njim pojavila nekakšna aristokracija, ki je živela na suženjskem delu (Sociology guide 2017). Kastni sistemi so zaprti sistemi stratifikacije, v katerih lahko ljudje

storijo malo ali nič, da spremenijo svoj družbeni položaj (Openstax College 2012). Kastni sistem je tisti, v katerem se ljudje rodijo v svoj družbeni položaj in bodo v njem ostali celo življenje. Ljudem so poklici dodeljeni ne glede na njihove nadarjenosti, zanimanja ali potencial. Ni praktično nobenih priložnosti za izboljšanje družbenega položaja osebe (Sociology guide 2017). Razredni sistem temelji na družbenih dejavnikih in posameznih dosežkih. Razred je sestavljen iz skupine ljudi, ki imajo podoben status glede na dejavnike, kot so bogastvo, dohodek, izobraževanje in poklic. Za razliko od kastnega sistema je razredni sistem odprt. Ljudje imajo možnost pridobiti drugačno stopnjo izobrazbe ali zaposlitve kot njihovi starši. Lahko se družijo in se poročijo s člani drugih razredov, kar ljudem omogoča premikanje iz enega razreda v drugega (Openstax College 2012).

2.1.3 Družbeni razred in stratifikacija

Družbeni razred se navezuje na posameznike ali skupine ljudi v družbeni hierarhiji, ki običajno temeljijo na bogastvu, izobrazbi, poklicu ali dohodku. Družbeni razred se tako nanaša na določeno raven v statusni hierarhiji. Družbena stratifikacija pa se nanaša na različne družbene skupine, ki so razvrščene ena nad drugo glede na dejavnike, kot sta ugled in bogastvo (Haralambos in Holborn 2005).

Po Marxu socialna stratifikacija nastaja zaradi neenakih razmerij med premoženjem in neenakim dostopom do sredstev proizvodnje. Menil je, da so razredi definirani in strukturirani glede na to, ali imajo posamezniki lastna sredstva za produkcijo ali pa delajo za druge. Tako ima moderna družba le dve vrsti ljudi: buržoazijo in proletariat (Wright 2003).

Weber pa je domneval, da je bilo več razrednih delitev, kot jih je predlagal Marx, pri čemer je pri oblikovanju svojega sistema upošteval različne koncepte funkcionalnih in marksističnih teorij. Menil je, da lastništvo premoženja določa glavno razliko družbenih razredov in trdil, da obstajajo štirje glavni razredi: zgornji razred, beloovratniški delavci, mala buržoazija in razred manualnih delavcev. Oblikoval je tudi tridimenzionalno teorijo stratifikacije, v kateri so družbene razlike določene glede na razred, status in moč. Le-te je obravnaval kot ločene, vendar povezane vire moči, od katerih ima vsaka različne učinke na družbeno delovanje (Wright 2003). Shema kategorizacije posameznikov, ki se vse pogosteje uporablja po vsej Evropi, zlasti pri proučevanju socialne mobilnosti in pri analizi razreda na splošno pa je Goldthorpe shema razredov, ki jo je razvil angleški sociolog John Goldthorpe. Čeprav so Goldthorpe in njegovi

kolegi kritični do neomarksističnih pojmov razredne strukture in prisegajo na Webrovo teorijo, so na njihovo razredno shemo vplivale ideje, ki se nanašajo tako na Marxa kot na Webra. Glavni poudarek pri Goldthorpovi shemi razredov so delovna razmerja. Shemo družbene stratifikacije deli v modele, ki se osredotočajo ali na strukturo (družbene odnose) ali pa na družbeno hierarhijo (ugled, status, ekonomski viri itd.) (Bergman in Joye 2005).

Načeloma Goldthorpova shema temelji na enajstih razredih, ki so razvrščeni v tri glavne skupine: delodajalci, ki kupujejo delo od zaposlenih in imajo zato oblast nad njimi; samozaposleni delavci brez zaposlenih, tisti, ki ne kupujejo in ne prodajajo delovne sile; in zaposleni, ki svoje delo prodajajo delodajalcem (Bergman in Joye 2005).

V sodobnih zahodnih družbah na podlagi socialnega razslojevanja običajno govorimo o štirih (glavnih) razredih: višji razred, srednji razred, delavski razred in nižji razred. Vsak razred se lahko razdeli še v podrazrede, npr. zgornji razred, zgornji srednji razred, srednji srednji razred, spodnji srednji razred, kvalificirani delavski razred, nekvalificirani delavski razred in razredno dno. Poglejmo osnovne značilnosti štirih glavnih razredov:

Nižji razred označuje revščina, brezdomstvo in brezposelnost. Ljudje tega razreda trpijo zaradi pomanjkanja zdravstvene oskrbe, primerne stanovanjske in hrane, dostojnih oblačil, varnosti in poklicnega usposabljanja. V *delavski razred* spadajo minimalno izobraženi ljudje z malo ali brez prestiža. Nekvalificirani delavci, blagajniki, čistilci in natakarji, ki po navadi niso plačani in nimajo možnosti napredovanja v karieri. Srednji razred pa predstavlja največji odstotek celotnega prebivalstva. *Srednji razred* lahko delimo na dve ravni glede na bogastvo, izobrazbo in ugled. Nižji srednji razred pogosto sestavljajo manj izobraženi ljudje z nižjimi dohodki, kot so upravitelji, lastniki malih podjetij, učitelji in tajniki. Zgornji srednji razred pogosto sestavljajo visoko izobraženi poslovni in strokovni ljudje z visokimi dohodki, kot so zdravniki, odvetniki, borzni posredniki in direktorji. *Zgornji razred* pripada ljudem, ki so bogati in imajo največjo politično moč. Člani zgornjega razreda se rodijo bogati, njihovo bogastvo pa prehaja iz generacije v generacijo (Zgourides 2000).

2.2 Subjektivni in objektivni vidiki pripadnosti družbenemu sloju

Sociologi običajno uporabljajo tri metode za določitev družbenega sloja oziroma razreda: objektivna metoda, ki meri in analizira »trda« dejstva (dohodek in premoženje, poklic in izobrazba), subjektivna (samouvrstilna) metoda, ko ljudje sami sebe uvrstijo v neki razred in reputacijska metoda oziroma razvrščanje drugih na podlagi njihovega ugleda (Zgourides 2000). Tako subjektivna kot reputacijska metoda temeljita na subjektivni oceni posameznikov.

Objektivni socialni kazalniki so podatki, ki predstavljajo dejstva, neodvisna od osebnih ocenjevanj socialnih razmer. Nasprotno od objektivnih pa so subjektivni socialni kazalniki, ki naj bi eksplicitno izražali subjektivne ocene posameznikov ter njihovo samozaznavanje.

Po besedah Marca Abramsa, enega od pionirjev raziskovanja subjektivnih socialnih kazalcev, je "objektivni svet" filtriran skozi lastno dožemanje posameznika in nato ovrednoten glede na njegova pričakovanja in izkušnje (Abrams v Herbert 2013, 2).

Campbell in Converse sta trdila, da za spremljanje in prikaz družbenih sprememb ne zadoščajo le objektivni kazalniki, temveč sta menila, da je enako pomembno obravnavati tudi subjektivne ocene posameznikov (Campbell in Converse v Herbert 2013, 2).

Čeprav je subjektivna metoda merjenja posameznikove samoocene predvsem zelo neposredna in preprosta, pa ima nekaj slabosti. Posamezniki, ki trdijo, da ne verjamejo v razrede ali sloje, lahko trdijo, da so vsi ljudje enaki. Lahko pa se razvrstijo v skladu s svojimi težnjami, kar pomeni, da lahko tudi trenutne izboljšane socialne razmere privedejo k temu, da se posamezniki uvrstijo višje na družbeno lestvico, kot bi se v nasprotnem primeru. Drugi dejavnik je negativen vpliv. Posamezniki, ki so depresivni ali med anketiranjem preživljajo težko obdobje, se lahko uvrstijo nižje na družbeno lestvico, kot bi se sicer. Pomembno vlogo igra tudi posameznikovo samopodcenjevanje oz. nasprotno, precenitev samega sebe.

Tudi uporaba ocenjevalnih lestvic ima svoje težave. Posamezniki si interpretirajo in uporabljajo lestvice na različne načine. Dva posameznika lahko isto stvar ocenita s popolnoma drugačno stopnjo, ravno zato, ker se interpretacije pomena lestvice razlikujejo glede na posameznika. Ljudje imajo tudi različne načine samega izpolnjevanja samoocenjevalnih lestvic. Nekateri težijo k skrajnemu robu lestvic (ocene bližje vrhu ali dnu), spet drugi težijo k središču lestvice in le redko uporabljajo skrajno visoke ali nizke ocene.

2.3 Ugotovitve nekaterih predhodnih raziskav o subjektivnem družbenem položaju

Med pisanjem diplomske naloge in prebiranjem literature sem se srečala s kar nekaj predhodnimi raziskavami na temo samouvrščanja v družbeni sloj. Nekateri raziskovalci so primerjali, v kakšni meri se subjektivne razredne identitete anketirancev razlikujejo od njihovih objektivnih razvrstitev, drugi so raziskovali najpogosteje omenjene dejavnike, na podlagi katerih se posamezniki uvrščajo na družbeno lestvico, spet tretji so primerjali povezave med objektivnimi stališči družbenega razreda posameznikov in njihovimi lastnimi subjektivnimi dojemami teh okoliščin. V nadaljevanju sledi povzetek štirih raziskav, ki pokrivajo vse zgoraj omenjene pristope. Predstavljene so njihove glavne ugotovitve, ki se mi zdijo glede na temo diplomske naloge relevantne.

2.3.1 MacArthurjeva lestvica subjektivnega družbenega statusa

Da bi izvedeli, kateri je najpogosteje omenjeni dejavnik, na podlagi katerega se posamezniki odločajo za uvrstitev na lestvico družbenega statusa, so MacArthur in njegova raziskovalna mreža na področju socialno-ekonomskega statusa in zdravja razvili merilo subjektivnega družbenega statusa. Poskušali so ujeti posameznikov občutek svojega mesta na družbeni lestvici, ki upošteva položaj na več razsežnostih socialno-ekonomskega statusa in družbenega položaja posameznika v njegovi skupnosti (Adler in Stewart 2007).

MacArthurjeva lestvica v preprosti obliki predstavlja lestev, kjer posameznike pozove, naj postavijo "X" na letev, na kateri menijo, da stojijo. Obstajata dve različici lestvice, ena je povezana s tradicionalnimi kazalniki socialno-ekonomskega statusa (SES-lestvica), druga pa je povezana s posameznikovim položajem v njegovi skupnosti (»community ladder«) (Adler in Stewart 2007). V raziskovalni kvalitativni študiji, opravljeni leta 2007, so Snibbe, Stewart in Adler za MacArthur mrežo preučevali merila, ki jih posamezniki uporabljajo za odločanje o svojem položaju na SES-lestvici in lestvici položaja v skupnosti. V intervjuju je sodelovalo 60 udeležencev.

Najpogosteje omenjeni vir subjektivnega socialnega statusa na lestvici SES je bilo materialno bogastvo, ki ga omenja več kot 90 % udeležencev. Naslednja najpogosteje omenjena vira subjektivnega socialnega statusa pa sta bila poklic (72 %) in izobrazba (62 %). Skoraj četrtina udeležencev je navajala, da se uvrščajo glede na svojo duhovnost ali etične vrednote. Seveda

so anketiranci razmišljali o finančnem, izobraževalnem in poklicnem položaju pri odgovarjanju na vprašanje, kje stojijo na SES-lestvici, saj so to merila, ki jih lestvica tudi omenja oz. predlaga (Adler in Stewart 2007).

V nasprotju s SES-lestvico pa lestvica položaja v skupnosti zahteva, da posameznik navede, kako visoko meni, da stoji v njegovi skupnosti. Za naravo ali razsežnost skupnosti pa ni bilo določenega nobenega merila. Udeleženci so se pri odločanju o tem, kje se nahajajo na lestvici družbenega položaja v skupnosti, le malo oprli na njihovo bogastvo (25 %), izobraževanje (7 %) ali poklic (22 %). Namesto tega so najpogosteje omenili svoj vsakodnevni način življenja (kot prostovoljci, donatorji, dobri državljani in kot dobri sosede) s skoraj 87 %. Drugi pogosto omenjeni vir subjektivnega socialnega statusa pa je bil spoštovanje drugih (52 %) (Adler in Stewart 2007).

2.3.2 Sosnaud in drugi: Primerjava subjektivnih razrednih identitet in objektivnih razredov

Zakaj in kako se subjektivne razredne identitete razlikujejo od položajev objektivnih razredov ter kako se ljudje identificirajo z razredi nad ali pod njihovim položajem v razredni hierarhiji, pa je skupaj z njegovimi kolegi raziskoval sociolog Benjamin Sosnaud. Na podlagi prejšnjih raziskav, ki so kazale na to, da se večina Američanov uvršča v srednji sloj, jih je zanimalo, v kolikšni meri se subjektivne razredne identitete ameriških volivcev razlikujejo od položajev njihovega objektivnega razreda in ali so takšne razlike povezane z volilno izbiro. Uporabili so podatke iz ameriške nacionalne volilne študije, v analizo pa so vključili vprašalnike od leta 1972 do 2004 (Sosnaud in drugi 2011).

V raziskavi »Class in Name Only: Subjective Class Identity, Objective Class Position« iz leta 2011 so se z objektivnim položajem sklicevali na posameznikov poklic, spretnosti, avtoriteto in materialni položaj. Subjektivna identiteta razreda pa v raziskavi temelji na anketnem vprašanju, v katerem so od vprašanih zahtevali, da se uvrstijo v "delavski", "srednji" ali "zgornji srednji" razred in definirajo pozicijo objektivnega razreda, ki temelji na Erikson-Golthorpevi razredni shemi, ki smo jo omenili že zgoraj (Sosnaud in drugi 2011).

Najprej so preverili, v kakšni meri se subjektivne razredne identitete anketirancev razlikujejo od njihovih objektivnih razvrstitev. Rezultati so pokazali, da obstaja znatna razlika med subjektivno in objektivno razvrstitvijo. To neskladje naj bi bilo posledica dejstva, da se v primeru, ko se posameznikom ponudi možnost odgovorov na vprašanje, v kateri družbeni

razred menijo, da spadajo, nesorazmerno število posameznikov uvrsti v srednji družbeni razred. Ta presežek v srednjem razredu pa sestavljajo posamezniki iz obeh koncev socialne hierarhije. Glede na dobljene podatke so ugotovili, da se je skoraj 40 odstotkov posameznikov uvrstilo v višji družbeni razred, kot mu pripadajo. Nasprotno od tega pa se je 70 odstotkov zgornjega srednjega razreda uvrstilo v nižji družbeni razred, kot mu pripadajo (Sosnaud in drugi 2011).

2.3.3 Haddon: Analiza razmerja med razrednim položajem in subjektivnim družbenim položajem

Raziskovalec Edward Haddon je preučeval povezavo med objektivnim družbenim razredom posameznikov in njihovimi lastnimi subjektivnimi dojemami teh okoliščin. Zanimalo ga je, kakšna je narava odnosa med posameznikovim razrednim položajem v novozelandski družbi in subjektivnim dojetjem tega položaja. Uporabil je podatke, sestavljene iz dveh nacionalnih reprezentativnih vzorcev, ki izhajajo iz Mednarodnega programa socialnega raziskovanja leta 1999 in 2009. Objektivni položaj razreda je v tej raziskavi sestavljen z uporabo novejšice Goldthorpove sheme. Razredni položaj je sestavljen iz petih razredov: kvalificirani in nekvalificirani delavci, delavci nižje stopnje, majhni delodajalci in samozaposleni, vmesni zaposleni ter lastniki proizvodnih sredstev. Subjektivni položaj pa je razdeljen na nižji razred, delavski razred, nižji srednji razred, srednji razred in višji srednji razred (Haddon 2014).

Rezultati raziskave so pokazali, da so v odzivih na subjektivni razred v obeh obdobjih večinoma prevladovali položaji srednjega razreda. Posamezniki so se iz vseh objektivnih petih razredov v obeh letih večinoma uvrščali v srednji razred. V srednji razred se je uvrstilo najmanj posameznikov iz petega, najnižjega razreda, ter največ posameznikov iz prvega, najvišjega razreda. Kot že v marsikateri prejšnji raziskavi je tudi v tej pokazal, da se tisti z nižjo stopnjo izobrazbe in dohodka uvrščajo v nižji družbeni razred kot tisti z višjo stopnjo izobrazbe in dohodka. V prvem obdobju sta bila izobraževanje in dohodek močnejša napovedovalca subjektivnega razreda kot merjenje objektivnega razreda. Desetletje kasneje se je pomen izobrazbe in dohodka za napovedovanje samouvrščanja v družbeni razred zmanjšal. Učinek objektivnega razreda na subjektivni element ni dosledno najmočnejši v primerjavi z dohodkom in izobrazbo, vendar je v desetletnem obdobju ostal relativno stabilen, medtem, ko se je učinek dohodka in tudi izobrazbe, manjšal (Haddon 2014).

2.3.4 Evans in Kelly: Analiza subjektivnega družbenega položaja

Že rezultati starejših raziskav kažejo, da se ljudje iz obeh strani družbene hierarhije največkrat uvrščajo na sredino družbene lestvice. Glede na te raziskave sta Evans in Jonathan Kelly z raziskovalnim delom na temo subjektivnega socialnega statusa leta 2004 želela ugotoviti, ali ta rezultat velja za širšo paleto držav. Drugi namen njune raziskave pa je bil analiziranje učinka bogastva ljudi na njihovo samouvrščanje. Izbrala sta 34 obstoječih raziskav, opravljenih v 21 državah med letoma 1987 in 1997 (Evans in Kelly 2004). Preučevala sta že opravljene raziskave in hipoteze, ki so jih postavili Karl Marx, Durkheim in drugi raziskovalci. Glede na njihove teorije sta postavila šest hipotez:

- Razlike med manj in bolj razvitimi državami: v bolj razvitih državah se posamezniki uvrščajo višje na družbeno lestvico.
- Stopnja brezposelnosti na nacionalni ravni: pomembne, vendar majhne razlike samouvrščanja med državami z visoko in nizko stopnjo brezposelnosti.
- Razlike med kapitalističnimi in komunističnimi državami: več uvrstitev posameznikov v srednjem razredu pod komunizmom kot pod kapitalizmom.
- Porazdelitev subjektivnega socialnega položaja: majhna elita posameznikov na vrhu, množica na sredini ter majhna skupina na dnu.
- Povezanost med subjektivnim socialnim uvrščanjem in izobrazbo: posamezniki z višjo stopnjo izobrazbe se uvrščajo višje na družbeno lestvico.
- Demografske razlike pri samouvrščanju (starost, spol): razlik ni.

Vse hipoteze, razen zadnje, sta v raziskavi potrdila. V vseh državah se največ ljudi uvršča okoli sredine družbene lestvice. Le nekaj se jih uvršča v zgornji in spodnji del lestvice. Rezultati so pokazali, da se posamezniki z nižjo stopnjo izobrazbe uvrščajo nižje na družbeno lestvico in obratno ter da ni velikih razlik med samouvrščanjem v državah z visoko stopnjo brezposelnosti in tistih z nizko stopnjo brezposelnosti. Potrdila sta tudi hipotezo, da se v bolj razvitih državah posamezniki uvrščajo višje na družbeno lestvico. Rezultati zadnje hipoteze, kjer sta menila, da ni razlik v samouvrščanju na družbeno lestvico glede na demografske kazalce, pa so pokazali, da razlike obstajajo. Moški naj bi se uvrščali višje kot ženske. Razlike pa obstajajo tudi pri starosti. Starejši naj bi se v povprečju uvrščali višje na družbeno lestvico kot mlajši posamezniki, le z izjemo vzhodne Evrope, kjer se starejši uvrščajo nižje na družbeno lestvico kot mlajši posamezniki (Evans in Kelly 2004).

Povzamem lahko, da so raziskovalci v vseh zadnjih treh opisanih raziskavah prišli do zaključka, da se večina ljudi uvršča na sredino družbene lestvice oz. v srednji družbeni razred. Vidimo tudi, da sta Adler in Stewart (2007) ugotovila, da se posamezniki v družbeno hierarhijo najpogosteje uvrščajo na podlagi njihovega materialnega bogastva, poklica in izobrazbe. Domnevo, da se tisti z višjo stopnjo izobrazbe in višjim dohodkom uvrščajo višje na družbeno lestvico oz. v višji družbeni razred, so v svojih raziskavah potrdili tako Haddon (2014) kot Evans in Kelly (2004). Slednja sta prišla tudi do zaključka, da se tisti posamezniki iz bolj razvitih držav uvrščajo višje na družbeno lestvico.

2.4 Gospodarska kriza in družbene neenakosti

Gospodarska kriza se je zaradi propada večjih ameriških finančnih družb v Evropi pojavila leta 2008. Trg dela se je tega leta znatno poslabšal. V začetku leta 2005 se je začelo obdobje upadanja brezposelnosti, ki je trajalo do začetka leta 2008. Takratna stopnja brezposelnosti je

bila 6,8 %. Med letom 2008 in sredino leta 2010 se je stopnja brezposelnosti povečala na 9,7 %. Od začetka 2011 ter do leta 2013 pa se je brezposelnost znatno povečala na rekordno stopnjo – 11 %. Od takrat se je stopnja začela zmanjševati in dosegla 9 % ob koncu leta 2015 (Eurostat 2017). Mnogim se je zaradi gospodarske krize leta 2008 življenjski standard močno poslabšal. Družinam in posameznikom po vsem svetu je kriza povzročila ogromno stresa, pritiska in zaskrbljenosti, in sicer tako na delovnih mestih kot tudi v njihovem zasebnem življenju. Vplivala je na različne vidike življenja mnogih ljudi. Ravno zaradi tega bom v empiričnem delu preverjala, kako se samoocene posameznikov na družbeno lestvico spreminjajo skozi čas pred, med in po gospodarski krizi. Že zbrane podatke bom preverjala tudi po izbranih državah Evropske unije, to so Avstrija, Španija, Slovenija, Francija.

Glavni socio-ekonomski kazalniki kažejo, da je položaj **Avstrije** kmalu po krizi postal zadovoljiv, zlasti v primerjavi z drugim evroobmočjem. Kmalu po vrhuncu gospodarske krize je bil avstrijski BDP na prebivalca zelo visok, ravno tako stopnja zaposlenosti, stopnja brezposelnosti pa je bila relativno nizka. Pozitivna gospodarska ocena države Avstrije je deloma posledica stabilnega ekonomskega stanja iz časa pred gospodarsko krizo, deloma pa tudi zaradi pozitivnega vpliva širitve EU z državami Vzhodne Evrope in zemljepisne lege države v močni gospodarski regiji (EESC 2013).

Svetovna finančna in gospodarska kriza v **Španiji** je razkrila resne pomanjkljivosti v uspešnosti španskega gospodarstva. Do leta 2007 je Španija beležila dolgo obdobje močne rasti, ki je deloma temeljila na domačem kreditnem povpraševanju, ki je nastalo zaradi uvedbe evra. Zelo nizke obrestne mere so sprožile kopičenje domačih in zunanjih neravnovesij. Leto 2008 je v okviru mednarodne finančne krize pripeljalo do hude recesije in spektakularnega povečanja stopnje brezposelnosti, ki se je v petih letih kar potrojila. Brezposelnost mladih je sredi leta 2012 dosegla neverjetnih 51 odstotkov (Powell 2012).

Gospodarska kriza je tudi v **Sloveniji** razkrila pomembne pomanjkljivosti. Čezmerna rast posojil, slaba ocena tveganja in slabi posojilni standardi v obdobju do krize leta 2008 so povzročili netrajnostno povečanje dolga v bankah (v veliki meri v državni lasti) in v podjetniškem sektorju. Tako dolgotrajna brezposelnost kot brezposelnost med mladimi se je strmo povečala. Sorazmerno visoka minimalna plača v primerjavi s povprečno plačo in visoko davčno obremenitvijo dela pa je zmanjševala zaposlitvene možnosti. Kljub globokemu in dolgotrajnemu padcu BDP pa je Slovenija ohranila najnižjo stopnjo dohodkovne neenakosti. V

odgovor na krizo so bile izvedene pomembne reforme, ki so na finančnih trgih povečale verodostojnost in zaupanje Slovenije. V letu 2014 se je Slovenija že vrnila k ponovni gospodarski rasti (OECD 2015).

Tudi **Francija** je občutila posledice velike gospodarske krize in je zaradi visoke stopnje brezposelnosti, zlasti med mladimi, okrevala precej počasi. Po krizi je francosko gospodarstvo stagniralo in država se je morala spopasti z nekaterimi gospodarskimi izzivi. Rast produktivnosti se je od krize leta 2008 zmanjševala, francoski BDP pa se je deloma zaradi nizke odvisnosti od zunanjih trgov in stabilnih stopenj zasebne potrošnje zmanjšal le v letu 2009. Francoski dohodek na prebivalca pa se je končno vrnil na raven pred krizo šele leta 2016 (Focus Economics 2017).

Težko je določiti, katere države je gospodarska kriza najbolj prizadela, lahko pa trdimo, da so prav vse občutile njene negativne posledice. Vsaka država se je morala v času med in po gospodarski krizi na svoje načine spopasti z gospodarskimi izzivi. Položaj Avstrije je kmalu po krizi postal zelo zadovoljiv glede na ostale evropske države, ravno nasprotno pa je Francija po krizi okrevala zelo počasi. V Španiji je povzročila spektakularno stopnjo brezposelnosti, Slovenija pa je poleg povišane stopnje brezposelnosti še vedno ohranila najnižjo stopnjo dohodkovne neenakosti. Vidimo, da je gospodarska kriza na različne načine omajala gospodarstvo posameznih držav, zato bom v nadaljevanju po treh časovnih točkah preverjala in predstavila vpliv gospodarske krize na samouvrščanje na družbeno lestvico v štirih izbranih državah.

3 ANALITSKI OKVIR: HIPOTEZE, PODATKI IN METODOLOGIJA

V diplomski nalogi sem uporabila sekundarne podatke, zbrane v okviru Mednarodne družboslovne raziskave (ISSP). Omejila sem se na spremenljivke iz demografskega sklopa izbranih raziskav. Glavna spremenljivka naloge je samouvrščanje na družbeno lestvico, z vprašanjem: »V naši družbi so skupine ljudi, ki so blizu vrha, ter skupine, ki so bolj na dnu.

Spodaj je lestvica, ki sega od vrha do dna. Kam bi vi uvrstili samega sebe na tej lestvici?« V regresijsko analizo pa sem vključila šest neodvisnih spremenljivk, ki so predstavljene v nadaljevanju tega poglavja.

Prikazati želim, kako se samouvrščanje posameznikov v družbeni sloj spreminja v času pred, med in po gospodarski krizi. Zato sem za analizo izbrala raziskave, izvedene v treh različnih časovnih obdobjih – pred gospodarsko krizo leta 2003, na začetku gospodarske krize leta 2008 in obdobje ob koncu krize leta 2014. Podatke bom tako kot po časovnih točkah primerjala tudi po štirih evropskih državah, ki so bile izbrane na podlagi njihove gospodarske uspešnosti. Primerjala bom Slovenijo, Španijo, Francijo in Avstrijo. Z uporabo statističnih metod bom v empiričnem delu naloge preverjala, ali obstajajo razlike med tremi časovnimi točkami med štirimi državami.

V nadaljevanju prikazujem (a) hipoteze, ki se jih postavlja na podlagi teoretskih izhodišč in izsledkov nekaterih empiričnih raziskav in (b) metodologijo (podatki in metode za analizo).

3.1 Hipoteze

V empiričnem delu naloge bom preverjala kako se samouvrščanje v družbeni sloj, na ravni štirih izbranih držav, spreminja skozi tri različna obdobja. Zanima me tudi, zaradi katerih dejavnikov se posamezniki uvrščajo višje ali nižje na družbeno lestvico, zato bom preverjala vplive socio-ekonomskih in socio-demografskih dejavnikov, ki vplivajo na odločitev posameznikov, v kateri družbeni sloj menijo, da spadajo. Tako sem s pomočjo teoretskih izsledkov postavila naslednje hipoteze:

H1: Samouvrščanje posameznikov v družbeni sloj se v času (pred, med in po gospodarski krizi) spreminja, pri čemer pa gre tudi za razlike med državami.

Največji vpliv gospodarske krize na posameznike je bil na področju delovnih mest in zaposlovanja, kar lahko vodi do izgube službe in s tem izgube dohodka, kar pa močno vpliva na stabilnost družin in posameznikov. Posledično lahko zato pričakujemo razlike v subjektivnih odgovorih glede na obdobje pred, med in po gospodarski krizi. Predpostavljam, da so se

posamezniki vseh izbranih držav v letu 2003 uvrščali višje na družbeni lestvici kot v letih med in po gospodarski krizi oziroma so se posamezniki v letu 2008, ko je nastopila velika finančna kriza, uvrščali nižje na družbeni lestvici kot leta 2003 in 2014. Čeprav so bile posledice gospodarske krize še vedno precej prisotne v letu 2014, predpostavljam, da vseeno obstajajo razlike v samouvrstitvah med letom 2008 in 2014.

Nacionalne države s svojimi institucionalnimi ureditvami in javnimi politikami na različne načine vplivajo na razredne odnose in družbena oblikovanja. Zato menim, da se samouvrščanje v družbeni razred razlikuje tudi med primerjalnimi državami. Glede na stopnjo bruto domačega proizvoda in stopnjo registrirane brezposelnosti po posameznih državah menim, da so se posamezniki iz Avstrije in Francije v vseh letih uvrščali višje na družbeni lestvici. Najnižje samoocene na družbeni lestvici pa pričakujem v Španiji in Sloveniji. Od vseh izbranih držav je kriza najmočneje prizadela Španijo, zato pričakujem očiten padec samoocen nižje po družbeni lestvici v letu 2008 in 2014.

H2: Povprečni mesečni dohodek, stopnja izobrazbe in nadzor nad delom drugega vplivajo na samouvrščanje posameznika v družbeni sloji.

Glede na to, da se posamezniki za odločanje o svojem družbenem položaju največkrat odločajo na podlagi njihovega materialnega bogastva, poklica in stopnje izobrazbe (Adler in Stewart 2007), predpostavljam, da vsi trije kazalniki – mesečni dohodek, stopnja izobrazbe in nadzor nad delom drugega – vplivajo na posameznikovo subjektivno oceno, kam na družbeno lestvico bi uvrstil samega sebe. Menim, da se tisti z višjim povprečnim mesečnim dohodkom ter tisti z doseženo višjo stopnjo izobrazbe uvrščajo višje na družbeni lestvici. Tudi za tiste posameznike, ki izvajajo nadzor nad delom zaposlenega oziroma so zanj odgovorni, menim, da se uvrščajo višje na družbeno lestvico. V korist tej predpostavki govorijo tudi rezultati raziskovalnega dela Haddona (2014), ki kažejo na to, da se posamezniki z nižjo stopnjo izobrazbe in dohodka uvrščajo v nižji družbeni razred kot tisti z višjo stopnjo izobrazbe in dohodka (Haddon 2014). Predhodne raziskave so pokazale, da je stopnja izobrazbe posameznika pomembna za subjektivno oceno družbenega položaja ter da se posamezniki v različnih poklicih sistematično uvrščajo v različne, temu primerne družbene razrede. Tudi Kelley (2004) na podlagi svojih raziskav trdi, da se posamezniki z nižjo stopnjo izobrazbe uvrščajo nižje na družbeno lestvico (Evans in Kelly 2004).

H3: Spol, starost in partnerski odnos vplivajo na samouvrščanje posameznika v družbeni sloj.

Koncept razreda je bil v samem začetku razrednih struktur oblikovan tudi glede na spol. Družbeni razred je v zgodovini predstavljal različne oblike za ženske in moške. Razred za moške je temeljil predvsem na njihovem odnosu do proizvodnih sredstev. Poleg tega moški niso vzgajali otrok in niso opravljali domačih opravil v zameno za finančno vzdrževanje družine. Sicer pa so se skozi zgodovino spreminjale vloge obeh spolov. Ženske so v današnjem času glede izobraževanja uspešnejše od moških in v povprečju dosegajo višje stopnje izobrazbe, vendar pa v EU za primerljiva dela povprečno prejemajo 15 % manjšo plačo kot moški (Eurostat 2017). Zato menim, da se ženske uvrščajo nižje na družbeni lestvici kot moški. Mlajši posamezniki, tudi zaradi posledic gospodarske krize, ne najdejo zaposlitve in se zaradi tega lahko uvrščajo nižje na lestvici. Po drugi strani pa tudi starost prinaša določene spremembe. Dejavnik, s katerim se srečujejo starejši v tem času, je izguba družbenega statusa. Z leti se lahko posamezniki počutijo, da jih družba ne vrednoti več. Zato predpostavljam, da tudi starost vpliva na samoocene posameznikov, kam na družbeno lestvico bi uvrstili samega sebe. Tretji subjektivni dejavnik pa je partnerski odnos. Glede na to, da življenjska situacija anketirancev v času ocenjevanja vpliva na subjektivno oceno njihovega položaja, predpostavljam, da so tisti, ki imajo partnerja, bolj srečni in se posledično uvrščajo višje na družbeno lestvico, kot tisti brez partnerja.

3.2 Podatki in metode

Uporabljeni podatki so zbrani v okviru mednarodnega družboslovnega anketnega programa ISSP (International Social Survey Program), ki je stalni, letni program meddržavnega sodelovanja. Vsaka raziskava vključuje vprašanja o splošnem odnosu do različnih družbenih vprašanj, kot so pravni sistem, spol in gospodarstvo. Tako posamezni letni ISSP moduli vključujejo vprašanja na temo okolja, vloge vlade, družbenih neenakosti, socialne podpore,

družinske in spolne problematike, stališča o delu, religije, političnega stališča in delovanja ter nacionalne identitete.

Za analizo sem izbrala podatke treh modulov raziskave ISSP: »Nacionalna identiteta« (National Identity II) iz leta 2003, kjer je sodelovalo 34 držav, »Vernost in cerkev III« (Religion III) iz leta 2008, kjer je sodelovalo 41 držav ter »Vloga državljana II« (Citizenship II) iz leta 2014, kjer je sodelovalo 34 držav. Za analizo sem izbrala spremenljivke iz t. i. demografskega sklopa izbranih raziskav, torej tiste, ki se ponavljajo v vseh moduli. Osnovna enota analize vseh raziskav je bil posameznik, star 18 let ali več. Način vzorčenja in metoda zbiranja podatkov pa sta se razlikovala glede na posamezne države. Uporabili so naključno ali stratificirano večstopenjsko vzorčenje. Podatke pa so zbirali z metodo osebnega anketiranja z vprašalnikom na papirju, računalniško podprtega osebnega anketiranja, anketiranja po pošti in izjemoma telefonskega anketiranja (ISSP Research Group 2003, 2008, 2014).

V analizo sem vključila šest spremenljivk, ki se običajno uporabljajo za razlago pri prepoznavanju razredov in samouvrščanju na družbeno lestvico. Vključeni so tako socio-ekonomski kot socio-demografski kazalniki, ki se običajno uporabljajo za ta namen.

Glavna spremenljivka naloge je samouvrščanje na družbeno lestvico. Anketiranci so odgovarjali na vprašanje: »V naši družbi so skupine ljudi, ki so blizu vrha, ter skupine, ki so bolj na dnu. Spodaj je lestvica, ki sega od vrha do dna. Kam bi vi uvrstili samega sebe na tej lestvici?« Spremenljivka je merjena na 10-stopenjski lestvici, kjer vrednost 1 pomeni uvrstitev posameznika na čisto dno družbene lestvice, vrednost 10 pa na vrh družbene lestvice.

V regresijski analizi sem uporabila naslednje neodvisne spremenljivke: Stopnja izobrazbe – »Katera je zadnja šola, ki ste jo končali, redno ali izredno?« Položaj na delovnem mestu – »Ali pri svojem delu nadzorujete (ste nadzorovali) delo drugih zaposlenih oz. ste (bili) zanj odgovorni?« (Pri tem sem tiste, ki ne nadzorujejo, označila z 0, tiste, ki nadzorujejo, pa z 1.) Povprečni mesečni dohodek – »Kolikšen je bil mesečni dohodek vseh članov vašega gospodinjstva (po odbitju davkov, obveznega socialnega zavarovanja in drugih dajatev) v zadnjem mesecu?« (Tukaj sem skupni mesečni dohodek gospodinjstva delila s številom oseb, ki živijo v gospodinjstvu, tj. spremenljivka »cohab«.).

Poleg omenjenih socio-ekonomskih spremenljivk sem izbrala še tri socio-demografske spremenljivke: spol (pri čemer sem ženskemu spolu pripisala vrednost 0, moškemu pa vrednost 1). Starost, merjena v letih, in partnerski odnos (pri čemer 0 pomeni »nima stalnega partnerja«, 1 pa »ima stalnega partnerja«). Osnovne opisne statistike tako socio-ekonomskih kot socio-demografskih spremenljivk se nahajajo v prilogi A.

Ker je v raziskavah sodelovalo 34 držav in več, sem v analizo vključila štiri evropske države, in sicer tiste, ki so v izbranih vprašalnikih sodelovale v vseh treh časovnih točkah. Primerjala bom države (Slovenija, Avstrija, Francija in Španija), ki so bile izbrane na podlagi njihove gospodarske uspešnosti. Glede na to, da želim prikazati, kako se samuvrščanje posameznikov v družbeni sloj spreminja v času pred, med in po gospodarski krizi, sem izbrala tri raziskave, ki so bile izvedene v treh različnih časovnih obdobjih. Prva raziskava je bila izvedena v času pred gospodarsko krizo, leta 2003. Druga je bila izvedena ravno v času, ko je nastopila svetovna gospodarska kriza, in sicer leta 2008. Tretja raziskava iz leta 2014 pa ima podatke, zbrane ob koncu krize, ko se je stanje začelo izboljševati. Podatki skupaj prikazujejo edinstven posnetek izbranih držav v obdobju pred, med in po svetovni gospodarski krizi.

Z analizo bom poskušala ugotoviti, katere neodvisne spremenljivke najbolj vplivajo na odvisno spremenljivko, katere jo najbolj pojasnjujejo in kakšne so povezave, če v modelu nastopajo ostale neodvisne spremenljivke. Z analizo bom preverjala, ali glede tega obstajajo razlike (ali podobnosti) med tremi časovnimi točkami med štirimi državami.

Podatke bom analizirala s statističnim programom SPSS 21.0. Za obdelavo podatkov bom uporabila bivariatne in multivariatne metode (osnovne opisne statistike, primerjava povprečij, korelacije, linearna regresija).

4 ANALIZA PODATKOV IN REZULTATI

V tem poglavju sem za prikaz gospodarske uspešnosti izbranih držav najprej predstavila nekatere ekonomske kazalnike, s katerimi dobimo neki splošen vpogled o razvitosti posamezne države. Po predstavljenih kazalcih sem z ilustracijo subjektivnih ocen posameznikov, kam na družbeno lestvico bi uvrstili samega sebe, preverjala prvo hipotezo, kjer sem primerjala samoocene posameznikov po državah in treh časovnih točkah. S pomočjo linearne regresije sem v nadaljevanju preverjala drugo in tretjo hipotezo, kjer sem v okviru mednarodnih in

medčasovnih primerjav preverjala vplive posameznih spremenljivk. Še posebej me je zanimalo ali so glede dejavnikov kakšne razlike med državami in ali prihaja do kakšnih sprememb v pomenu posameznih dejavnikov v času.

4.1 Nekateri ekonomski kazalniki v obdobju 2003 do 2014

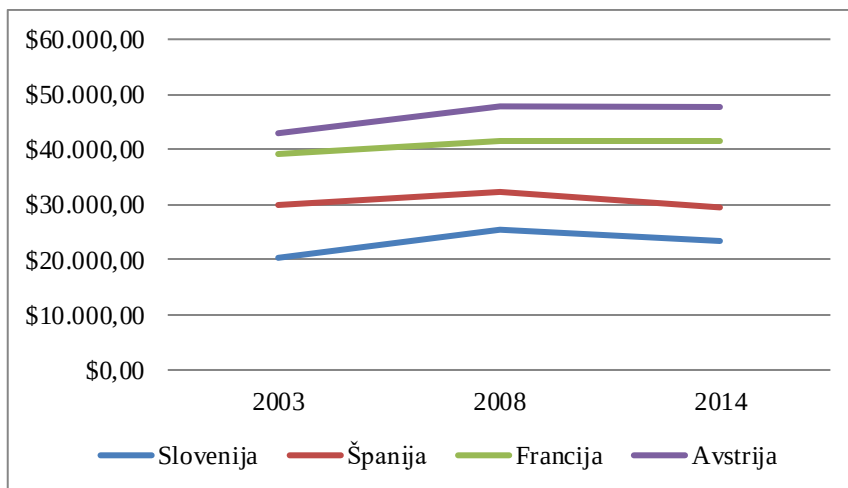
Za prikaz življenjskega standarda in gospodarske uspešnosti izbranih držav so v nadaljevanju predstavljeni glavni ekonomski kazalniki, s katerimi dobimo vpogled v uspešnost posamezne države. Skozi tri časovne točke po izbranih državah je predstavljen realen BDP na prebivalca, BDP na prebivalca glede na evropsko povprečje ter stopnja brezposelnosti.

Stopnja BDP na prebivalca

Da bi dobili občutek relativne uspešnosti izbranih držav, lahko preverimo bruto domači proizvod države. Bruto domači proizvod meri vrednost gospodarske dejavnosti v državi in je vsota tržnih vrednosti ali cen vseh končnih izdelkov in storitev, ki se v določenem obdobju proizvedejo v gospodarstvu. BDP predstavlja denarno vrednost vseh proizvodov in storitev, proizvedenih znotraj zemljepisnih meja v določenem časovnem obdobju (Eurostat 2017). Graf 4.1 prikazuje realni letni BDP na prebivalca po letih in izbranih državah, izražen z dolarji (stalna oz. konstantna dolarska vrednost²). Graf 4.2 pa prikazuje BDP na prebivalca v standardih kupne moči in je izražen v odnosu do Evropske unije, ki predstavlja vrednost 100.

Graf 4.1: Realni letni BDP na prebivalca (v mlrd. \$)

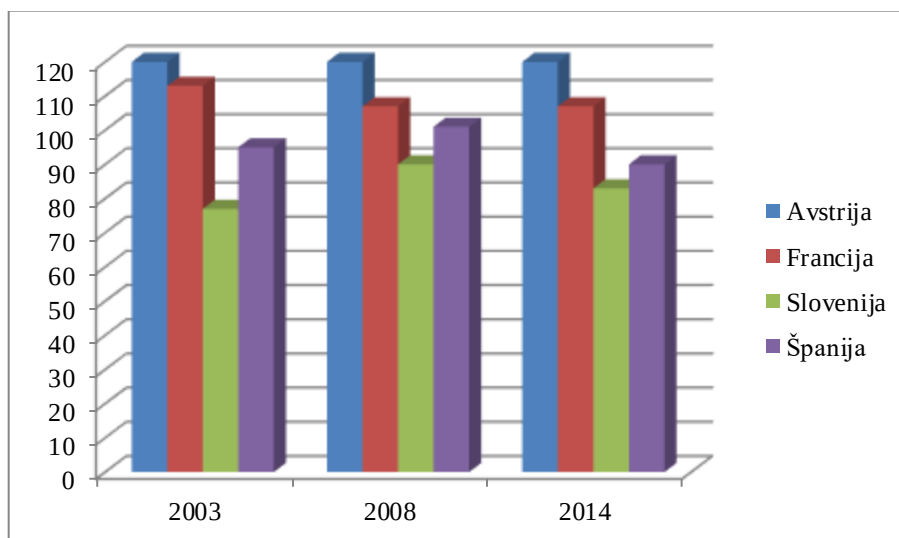
² Realni dolar je prilagojena vrednost valute, ki se uporablja za primerjavo vrednosti dolarja iz enega obdobja v drugega. Zaradi inflacije se kupna moč dolarja sčasoma spreminja, zato je za primerjavo vrednosti dolarja z enega leta na drugega treba dolarske vrednosti pretvoriti iz nominalnih (trenutnih) v stalne vrednosti dolarja. Konstantna dolarska vrednost se lahko imenuje tudi realna vrednost dolarja (Census 2016).

Vir: Worldbank (2017)

Graf 4.1 prikazuje, kako se je spreminjal BDP po izbranih državah od leta 2003 do 2014. Iz tabele je razvidno, da je BDP na prebivalca do leta 2008 pri vseh državah naraščal. Iz leta 2008 in 2014 pa pri Sloveniji in Španiji opazimo padec BDP, kar lahko povežemo z gospodarsko krizo. Tudi v Avstriji in Franciji se BDP od leta 2008 do leta 2014 ni povečal, saj je vrednost BDP-ja skoraj enaka. Vidimo, da je Avstrija od vseh zbranih držav gospodarsko najmočnejša, sledita ji Francija in Španija, Slovenija pa je po realnem BDP na prebivalca na zadnjem mestu.

Graf 4.2: BDP na prebivalca, izražen s PPS-indeksom (EU = 100)

Vir: Eurostat (2017)

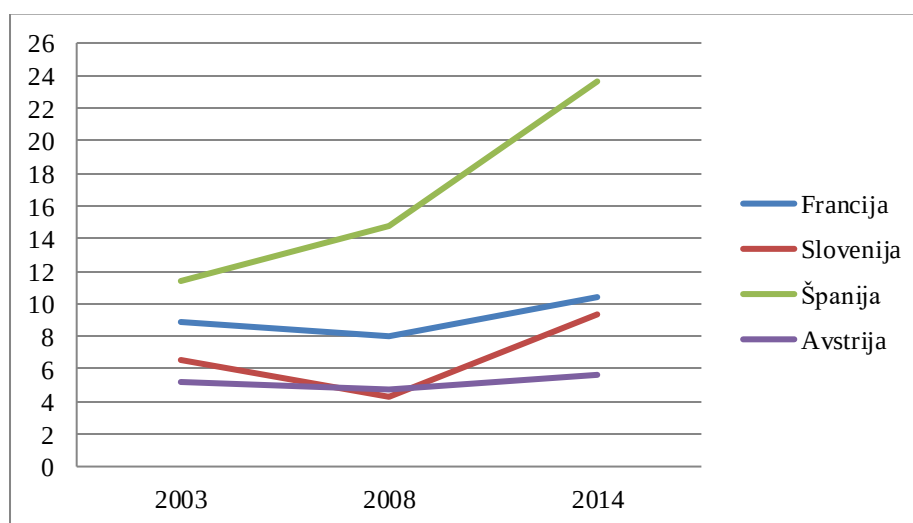
Iz grafa lahko razberemo, da se Avstrija (povprečna BDP-vrednost 125) v vseh treh letih v povprečju nahaja 20 % nad evropskim povprečjem. Francijo (povprečna BDP-vrednost 110) in Španijo (povprečna BDP-vrednost 95) bi lahko uvrstili ravno v evropsko povprečje. Slovenija

(povprečna BDP-vrednost 80) je od izbranih držav glede na stopnjo bruto domačega proizvoda na prebivalca na zadnjem mestu, kar pomeni, da se v povprečju treh let nahaja 20 % pod evropskim povprečjem. Tako kot v grafu 4.2 vidimo, da Avstrija zaseda najboljši položaj glede na evropsko povprečje po BDP na prebivalca. Sledijo ji Francija, Španija in zadnja Slovenija.

Stopnja registrirane brezposelnosti

Stopnja brezposelnosti je število brezposelnih oseb kot odstotek celotne delovne sile, pri čemer slednjo sestavljajo brezposelni, plačani ali samozaposleni posamezniki. Brezposelni ljudje so tisti, ki so uradno prijavljeni kot iskalci dela in aktivno iščejo zaposlitev. Naraščajoča stopnja brezposelnosti kaže na oslabitve gospodarstva neke države. Padajoča stopnja pa kaže na rastoče gospodarstvo. Zavedati se moramo tudi, da v primeru, ko brezposelna oseba preneha z iskanjem zaposlitve, le-ta ne spada več med delovno silo. To pa pomeni, da se lahko stopnja brezposelnosti zmanjša ali stopnjuje, čeprav na trgu dela ni bilo izboljšanja (OECD 2015).

Graf 4.3: Stopnja registrirane brezposelnosti, izražena v %

Vir: OECD (2015)

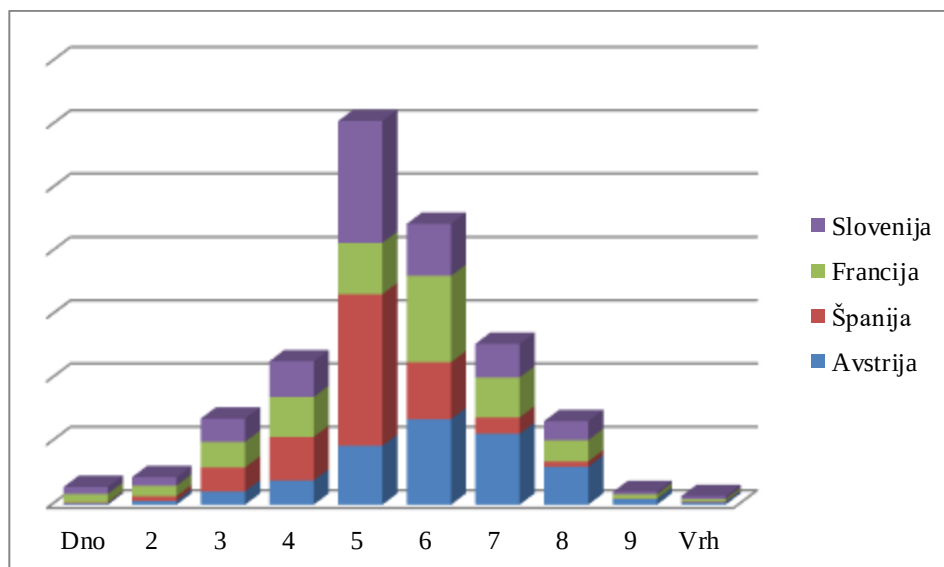
Graf 4.3 prikazuje odstotke brezposelnih oseb po državah v letu 2003, 2008 in 2014. Avstrija ima v povprečju najnižjo stopnjo brezposelnosti (5 %) od vseh izbranih držav. Vidimo tudi, da je skozi vsa tri leta stopnja nekako konstanta. Takoj za Avstrijo sledi Slovenija, ki ima sicer v povprečju 6-odstotno stopnjo brezposelnosti, vendar pa lahko opazimo izrazit padec v letu 2008 in nato v letu 2014 ponovno rast brezposelnosti, kar pa bi lahko imeli za posledico gospodarske krize iz leta 2008 naprej. Tudi pri Franciji lahko opazimo podoben vzorec padca in rasti stopnje brezposelnosti. Na najslabšem mestu pa je Španija, saj ima v treh letih največjo povprečno

stopnjo brezposelnosti, kar 15 %. Od leta 2003 do 2014 stopnja brezposelnosti neprestano raste in v letu 2014 že doseže 24 %. Avstrija torej v povprečju zaseda najboljši položaj glede na stopnjo registrirane brezposelnosti. Sledijo ji Slovenija, Francija in zadnja Španija.

4.2 Samouvrščanje v družbeni sloj od leta 2003 do 2014

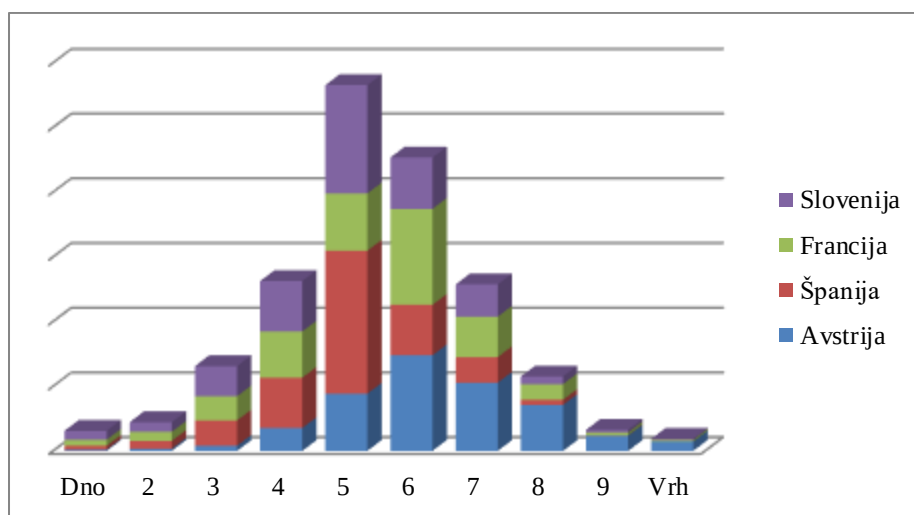
V nadaljevanju bom primerjala razlike v subjektivnih odgovorih posameznikov, in sicer tako po obdobjih pred, med in ob koncu gospodarske krize, kot po posameznih državah. S tem bom preverjala svojo prvo hipotezo, ki pravi, da so se posamezniki leta 2003 uvrščali višje kot leta 2008 in 2014 ter da so se leta 2008 uvrščali nižje kot leta 2003 in 2014. Prva hipoteza pravi tudi, da so se posamezniki iz Avstrije in Francije, glede na gospodarsko uspešnost, na splošno uvrščali višje kot tisti iz Španije in Slovenije. Spodnji grafi torej prikazujejo ilustracijo subjektivnih ocen glede na odstotke odgovorov – kam na družbeno lestvico so se posamezniki izbranih držav uvrščali v letu 2003, 2008 in 2014.

Graf 4.4: Samouvrščanje na družbeno lestvico leta 2003 (v %)

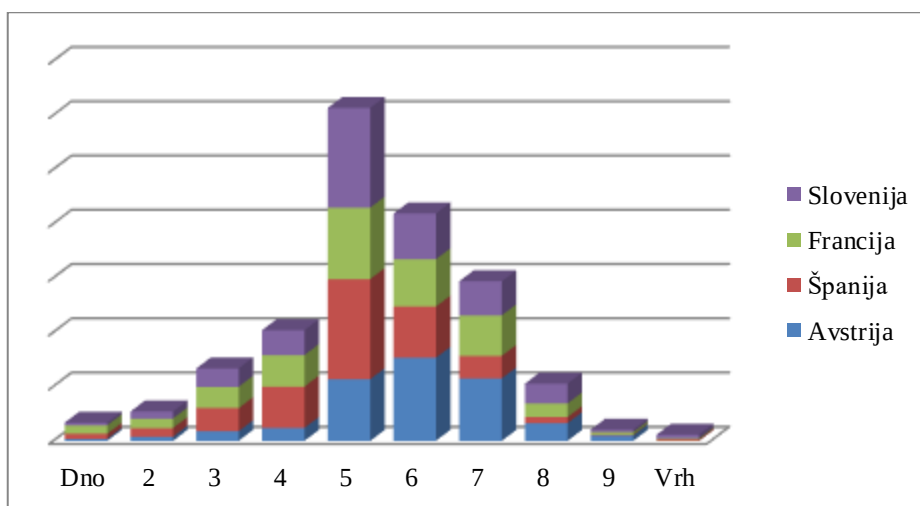
Vir: ISSP Research Group (2003)

Graf 4.5: Samouvrščanje na družbeno lestvico leta 2008 (v %)

Vir: ISSP Research Group (2008)

Graf 4.6: Samouvrščanje na družbeno lestvico leta 2014 (v %)

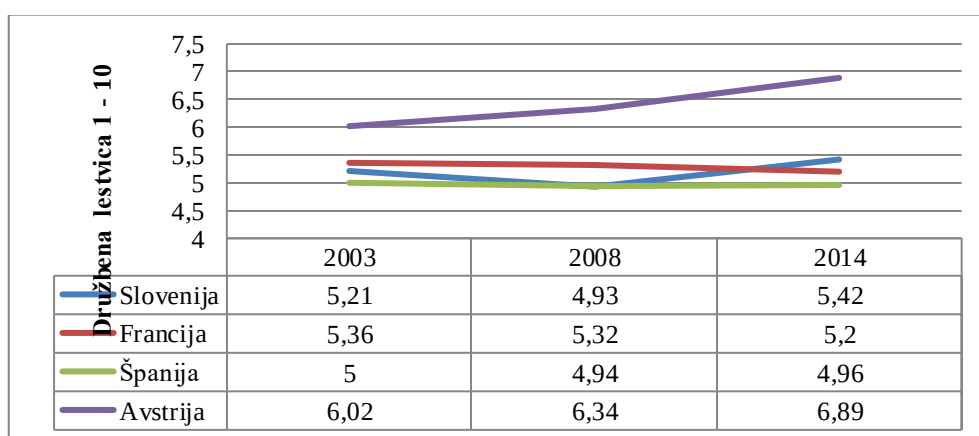

Vir: ISSP Research Group (2014)

Najprej lahko opazimo ponavljajoči se vzorec, kjer vidimo, da se največ ljudi v vseh treh letih in v vseh izbranih državah uvršča na sredino družbene lestvice, tj. peta in šesta stopnja na lestvici (ker gre za lestvico od 1 do 10, sta za uvrščanje na sredino na razpolago obe možnosti). Pri tem lahko opazimo, da so anketiranci v Avstriji in Franciji (Francija je leta 2014 izjema) bolj izbirali višjo vrednost (6), medtem ko so anketiranci v Sloveniji in Španiji bolj izbirali nižjo vrednost (5). Na skrajnem dnu in vrhu lestvice lahko opazimo le majhen delež uvrstitve. Če v vseh letih pogledamo zgornje dele lestvic, vidimo, da največji delež v tem delu pripada Avstriji, najmanjši delež pa pripada Španiji. Enako je tudi obratno. Na spodnji del lestvice, proti dnu, se uvršča največ posameznikov iz Španije in najmanj iz Avstrije. S to ugotovitvijo lahko že potrdim del prve hipoteze, ki pravi, da so se posamezniki iz Avstrije in Francije v vseh letih

uvrščali višje na družbeni lestvici, posamezniki iz Španije in Slovenije pa nižje na družbeni lestvici. V primeru Španije lahko opazimo, da se v letu 2014 manj posameznikov uvršča višje na lestvico kot leta 2003 in tudi 2008. V Sloveniji pa vidimo razliko v letu 2008, saj so se to leto posamezniki uvrščali nižje na lestvici kot leta 2003 in 2014. Del prve hipoteze, ki pravi, da so se posamezniki v letu 2008, ko je nastopila velika finančna kriza, uvrščali nižje na družbeni lestvici kot leta 2003 in 2014, lahko potrdim le deloma, saj večjih razlik med letoma 2003 in 2008 ni možno opaziti. Vidimo pa, da so se v Avstriji in Sloveniji posamezniki v letu 2014 uvrščali višje kot pred tem, medtem ko v Španiji in Franciji ni večjih sprememb.

Graf 4.7: Povprečje samoocen na desetstopenjski družbeni lestvici

Vir: ISSP Research Group (2003, 2008, 2014)

V grafu 4.7 vidimo povprečne samoocene posameznikov po izbranih državah in treh letih, kam na družbeno lestvico bi uvrstili samega sebe. Graf prikazuje aritmetično sredino samoocen glede na državo in leto na desetstopenjski lestvici. Tudi ta graf nam nazorno prikazuje, da se večina posameznikov uvršča na sredino družbene lestvice. Najvišje povprečje vseh treh let ima država Avstrija, najnižje pa Španija, čeprav se od Francije in Slovenije v povprečju ne razlikuje prav dosti. Na primeru Avstrije vidimo, da se posamezniki v povprečju uvrščajo vedno višje. V Sloveniji lahko leta 2008 opazimo rahel padec, saj so se posamezniki v tem letu uvrstili malo nižje na družbeni lestvici in nato v letu 2014 spet višje. Ta upad bi lahko povezali z gospodarsko krizo in povečano stopnjo brezposelnosti. Glede na stopnjo BDP-ja (graf 4.1) in stopnjo brezposelnosti (graf 4.3) sem predvidevala očitni padec samoocen nižje po družbeni lestvici v letu 2008 in 2014, vendar so samoocene posameznikov iz Španije vsa tri leta konstantne, zato moram del prve hipoteze, kjer sem predvidevala očitne razlike pri samoocenah v Španiji, zavrniti.

4.3 Dejavniki samouvrščanja v družbeni sloj – mednarodna in medčasovna primerjava

V tem poglavju bom s pomočjo multiple linearne regresijske analize preverjala drugo in tretjo hipotezo, kjer bom ugotavljala vplive posameznih spremenljivk ter primerjala spremembe pri spremenljivkah, ki vplivajo na neodvisno spremenljivko: samouvrščanje na družbeno lestvico. Vplive izbranih spremenljivk bom z dvema regresijskima modeloma preverjala v štirih izbranih državah v treh časovnih točkah.

Prvi regresijski model (tabela 4.1) vključuje kazalnike socio-ekonomskega položaja. Gre za tri osnovne neodvisne spremenljivke – povprečen mesečni dohodek (ki sem ga izračunala tako, da sem skupni mesečni dohodek gospodinjstva delila s številom oseb, ki živijo v gospodinjstvu), stopnja izobrazbe (0 – nedokončana OŠ, 1 – dokončana OŠ, 2 – nedokončana SŠ, 3 – dokončana SŠ, 4 – dokončana visoka šola, 5 – specializacija, magi., dr.) in položaj na delovnem mestu, ki meri, ali nekdo nadzoruje zaposlene v službi ali ne (pri tem sem tiste, ki ne nadzorujejo nikogar, označila z 0, tiste, ki nadzorujejo, pa z 1). Osnovne opisne statistike socio-ekonomskih spremenljivk se nahajajo v prilogi A.

Tabela 4.1: Dimenzije socio-ekonomskega položaja kot dejavniki samouvrščanja na družbeno lestvico (Slovenija, Francija, Španija in Avstrija), leta 2003, 2008 in 2014 – linearni regresijski model 1

	Dejavniki	Samouvrščanje na družbeno lestvico							
		Slovenija		Avstrija		Francija		Španija	
		B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
2003	<i>Konstanta</i>	3,899		4,487		3,959		4,614	
	Povprečni mesečni dohodek	4,97E-06	0,179**	0,000	0,123**	0,000	0,191**	0,000	0,064
	Stopnja izobrazbe	0,298	0,262**	0,416	0,301**	0,352	0,311**	0,189	0,254**
	Položaj na delovnem mestu	0,188	0,0580	0,356	0,11**	0,194	0,06	0,203	0,076
		R ² 0,156		R ² 0,149		R ² 0,182		R ² 0,102	
2008	<i>Konstanta</i>	3,420		5,091		3,882		3,809	
	Povprečni mesečni dohodek	0,001	0,31**	0,001	0,177**	0,000	0,106**	0,001	0,235**
	Stopnja izobrazbe	0,214	0,2**	0,280	0,221**	0,332	0,302**	0,275	0,308**
	Položaj na delovnem mestu	0,290	0,092*	-0,109	-0,030	0,394	0,122**	0,174	0,063*
		R ² 0,226		R ² 0,100		R ² 0,240		R ² 0,240	
2014	<i>Konstanta</i>	4,063		5,852		3,692		3,658	
	Povprečni mesečni dohodek	0,000	0,097*	0,000	0,185**	3,05E-05	0,068	0,001	0,264**
	Stopnja izobrazbe	0,320	0,269**	0,146	0,146**	0,325	0,338**	0,219	0,276**
	Položaj na delovnem mestu	0,070	0,019	0,230	0,072	0,534	0,156**	0,144	0,045
		R ² 0,106		R ² 0,081		R ² 0,167		R ² 0,219	

** Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,01.

* Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,05.

V Sloveniji glede na vrednost statistične značilnosti na samouvrščanje na družbeno lestvico v letu 2003 statistično značilno vplivata povprečni mesečni dohodek (0,179) in stopnja izobrazbe (0,262), slednja nekoliko močnejše vpliva na odvisno spremenljivko. V letu 2008 vse tri spremenljivke vplivajo na odvisno spremenljivko. Najmočnejši vpliv ima povprečni mesečni dohodek (0,31), najšibkejši pa položaj na delovnem mestu (0,092). V vseh preučevanih letih v Sloveniji na samouvrščanje na družbeno lestvico vplivata povprečni mesečni dohodek in stopnja izobrazbe, kar pomeni, da višji, kot je bil mesečni dohodek posameznikov in višja, kot je bila njihova izobrazba, višje so se samouvrstili na družbeno lestvico.

V primeru Avstrije vidimo, da v vseh treh analiziranih letih na samouvrščanje na družbeno lestvico, tako kot v primeru Slovenije, vplivata povprečni mesečni dohodek in stopnja izobrazbe. Slednja ima nekoliko močnejši vpliv. V letu 2003 lahko opazimo tudi majhen vpliv položaja na delovnem mestu (0,11), in sicer so se tisti, ki na delovnem mestu nadzorujejo delo drugega, uvrščali višje na družbeno lestvico. Leta 2014 neodvisne spremenljivke pojasnijo najmanjši del variabilnosti odvisne spremenljivke, ki je le 8,1 %.

Iz tabele lahko razberemo, da ima v Franciji položaj na delovnem mestu večji vpliv kot pri ostalih državah. Najmočnejši vpliv v vseh izbranih letih pa ima še vedno stopnja izobrazbe.

V vseh treh analiziranih letih pri Španiji ima na samouvrščanje na družbeno lestvico najmočnejši vpliv stopnja izobrazbe, kar pomeni, da višja, kot je bila njihova izobrazba, višje so se samouvrstili na družbeno lestvico. Najmanjši vpliv pa ima položaj na delovnem mestu. V letu 2008 z neodvisnimi spremenljivkami pri Španiji pojasnimo največ variabilnosti odvisne spremenljivke, kar 24 %.

Drugo hipotezo, ki pravi, da vse neodvisne spremenljivke vplivajo na odvisno spremenljivko, lahko v celoti potrdim. To pomeni, da se tisti z višjim povprečnim mesečnim dohodkom ter tisti z doseženo višjo stopnjo izobrazbe uvrščajo višje na družbeni lestvici. Tudi tisti posamezniki, ki izvajajo nadzor nad delom zaposlenega oziroma so zanj odgovorni, sami sebe uvrščajo višje na družbeno lestvico. Najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na samouvrščanje na družbeno lestvico vseh treh let, je v vseh državah stopnja izobrazbe. Na drugem mestu je povprečni mesečni dohodek, na zadnjem pa je položaj na delovnem mestu.

V drugem regresijskem modelu (tabela 4.2) sem poleg socio-ekonomskih kazalnikov vključila še druge socio-demografske vidike posameznikovega položaja – spol (ženski = 0, moški = 1),

starost (z vrednostmi, ki odražajo pripadajoča leta posameznikov) in partnerski odnos (0 = nima stalnega partnerja, 1 = ima stalnega partnerja), s katerimi bom prikazala morebitne spremembe vplivanja spremenljivk na samouvrščanje v družbeni sloj. Ugotavljala bom, kakšne so povezave, če v modelu nastopajo še ostale neodvisne spremenljivke. Osnovne opisne statistike socio-demografskih spremenljivk se nahajajo v prilogi A.

Tabela 4.2: Socio-ekonomski dejavniki z vključenimi socio-demografskimi dejavniki samouvrščanja na družbeno lestvico (Slovenija, Francija, Španija in Avstrija), leta 2003, 2008 in 2014 – linearni regresijski model 2

	Dejavniki	Samouvrščanje na družbeno lestvico							
		Slovenija		Avstrija		Francija		Španija	
		B	Beta	B	Beta	B	Beta	B	Beta
2003	<i>Konstanta</i>	4,465		4,326		4,218		4,460	
	Povprečni mesečni dohodek	5,380E-006	0,194**	0,001	0,178**	0,000	0,167**	0,000	0,088
	Stopnja izobrazbe	0,249	0,218**	0,376	0,272**	0,377	0,332**	0,185	0,249**
	Položaj na delovnem mestu	0,261	0,081	0,388	0,119**	0,201	0,062	0,226	0,084
	Spol	0,084	0,028	-0,220	-0,071	-0,058	-0,018	-0,206	-0,097
	Starost	-0,013	-0,128*	-0,005	-0,049	0,013	0,078	0,004	0,042
	Partnerski odnos	0,076	-0,022	0,597	0,183**	-0,819	-0,061	0,140	0,064
		R ² 0,174		R ² 0,186		R ² 0,191		R ² 0,115	
2008	<i>Konstanta</i>	4,675		5,791		3,494		3,922	
	Povprečni mesečni dohodek	0,001	0,301**	0,001	0,195**	0,000	0,156**	0,001	0,239**
	Stopnja izobrazbe	0,213	0,199**	0,237	0,187**	0,336	0,305**	0,284	0,318**
	Položaj na delovnem mestu	-0,293	-0,093*	0,061	0,017	-0,273	-0,084**	-0,151	-0,055*
	Spol	-0,202	-0,065	0,013	-0,004	-0,116	-0,037	-0,012	-0,005
	Starost	-0,006	-0,056	-0,020	-0,206**	0,014	0,091**	0,002	0,022
	Partnerski odnos	-0,102	-0,029	0,193	0,062	0,583	0,165**	0,140	0,048*
		R ² 0,233		R ² 0,141		R ² 0,185		R ² 0,243	
2014	<i>Konstanta</i>	4,701		5,936		2,220		3,399	
	Povprečni mesečni dohodek	0,001	0,116*	0,001	0,237**	1,50E-05	0,033	0,001	0,274**
	Stopnja izobrazbe	0,263	0,220**	0,116	0,116**	0,366	0,381**	0,212	0,267**
	Položaj na delovnem mestu	0,124	0,033	0,235	0,073*	0,352	0,103*	0,104	0,032
	Spol	-0,029	-0,009	-0,225	-0,081*	0,225	0,066	0,048	0,017
	Starost	-0,009	-0,098*	-0,006	-0,071	0,019	0,177**	0,000	0,005
	Partnerski odnos	-0,030	-0,008	0,470	0,168**	0,430	0,081*	0,292	0,085**
		R ² 0,110		R ² 0,117		R ² 0,207		R ² 0,226	

** Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,01.

* Povezanost je statistično značilna pri stopnji 0,05.

V vseh treh preučevanih letih v Sloveniji na samouvrščanje na družbeno lestvico vplivata povprečni mesečni dohodek in stopnja izobrazbe. Leta 2003 in 2014 pa lahko opazimo tudi

vpliv starosti (-0,128 leta 2003 in -0,098 leta 2014), kar pomeni, da so se mlajši posamezniki uvrščali višje na družbeno lestvico.

V primeru *Avstrije* leta 2003 vidimo, da na odvisno spremenljivko vplivajo vse neodvisne spremenljivke razen spola in starosti, najmočnejši vpliv pa ima stopnja izobrazbe (0,272). V letu 2003 in 2014 na samouvrščanje na družbeno lestvico statistično značilno vpliva tudi partnerski odnos (0,183 leta 2003 in 0,168 leta 2014), kjer pozitivna vrednost bete pomeni, da so se tisti, ki imajo partnerja, uvrščali višje na družbeno lestvico kot tisti brez partnerja.

Od vseh spremenljivk v *Franciji* statistično značilno najmočnejše vpliva stopnja izobrazbe. Spol v tej državi v nobenemu letu nima vpliva. Nasprotno pa spremenljivki starost in partnerski odnos v letu 2008 in 2014 vplivata na posameznikovo samouvrščanje, in sicer so se višje uvrščali starejši anketiranci ter tisti, ki imajo partnerja.

V *Španiji* leta 2003 na samouvrščanje vpliva le stopnja izobrazbe (0,249). Slednja ima leta 2008 tudi najmočnejši vpliv (0,318). Leta 2008 in 2014 opazimo tudi vpliv spremenljivke partnerski odnos (0,048 leta 2008 in 0,085 leta 2014).

Leta 2008 s šestimi spremenljivkami v Španiji pojasnimo največ variabilnosti odvisne spremenljivke (22,6 %). V Sloveniji pa v letu 2014 z neodvisnimi spremenljivkami pojasnimo najmanj, le 11 % variabilnosti odvisne spremenljivke samouvrščanje na družbeno lestvico.

Tretjo hipotezo, ki pravi, da spol, starost in partnerski odnos vplivajo na samouvrščanje na družbeno lestvico, lahko potrdim le deloma. Kot vidimo v tabeli 4.2, spol ne vpliva na samouvrščanje na družbeno lestvico, saj vpliv spola opazimo le v Avstriji leta 2014. Zato lahko hipotezo, ki pravi, da spol vpliva na samouvrščanje, zavrnem. V tistih primerih, kjer partnerski odnos vpliva na samouvrščanje, lahko potrdim predpostavko, da se tisti, ki imajo partnerja, uvrščajo višje na lestvico kot tisti brez partnerja. Pri spremenljivki starost pa je zanimivo, da se v Sloveniji in Avstriji višje uvrščajo mlajši posamezniki, medtem ko se v Franciji in manj izrazito tudi v Španiji višje uvrščajo starejši posamezniki, kar bi lahko imeli za posledico višje stopnje brezposelnosti med mladimi. Povzamem lahko, da je stopnja izobrazbe tudi v drugem modelu najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na posameznikovo samouvrščanje.

Za lažji pregled pojasnjevalne moči v izbranih letih in državah, so v tabeli 4.3 predstavljeni deleži pojasnjene variance prvega in drugega modela, saj lahko z determinacijskimi koeficienti r^2 ugotovimo, kolikšen odstotek odvisne spremenljivke lahko pojasnimo z neodvisnimi spremenljivkami.

Tabela 4.3: Determinacijski koeficient r^2

	Slovenija		Avstrija		Francija		Španija	
	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2
2003	0,156	0,174	0,149	0,186	0,182	0,191	0,102	0,115
2008	0,226	0,233	0,100	0,141	0,240	0,185	0,240	0,243
2014	0,106	0,110	0,081	0,117	0,167	0,207	0,219	0,226

Iz tabele lahko razberemo, da ima največjo vrednost (0,243) država Španija leta 2008, kar pomeni, da je delež pojasnjene variance 24,3 %. Tako v Španiji kot v Sloveniji vidimo, da sta deleža pojasnjene variance pri obeh modelih največja v letu 2008. Najmanjši delež pojasnjene variance pa pri obeh modelih opazimo leta 2014 v Sloveniji in Avstriji. Pri slednji so deleži iz leta v leto manjši. Vidimo, da z uvedbo socio-demografskih spremenljivk delež pojasnjene variance v drugem modelu ni bistveno povečan. Vseeno lahko trdimo, da je za pojasnjevanje samouvrščanja na družbeno lestvico bolj primeren drugi model z vključenimi vsemi šestimi spremenljivkami, izjema je le Francija, kjer leta 2008 vidimo, da je po vključitvi šestih spremenljivk pojasnjeno manj variabilnosti kot prej, ko so bile v model vključene le tri spremenljivke, saj je v prvem modelu pojasnjenih 24 % variance, v drugem modelu pa le 18,5 %.

5 SKLEP

V empiričnem delu diplomske naloge, kjer sem najprej preverjala odvisno spremenljivko – samouvrščanje na družbeno lestvico, sem tako kot raziskovalec Edward Haddon (Haddon 2014)

v svoji raziskavi ugotovila, da se večina posameznikov v vseh izbranih državah in letih uvršča na sredino družbene lestvice. Največji delež tistih, ki so se v vseh treh letih uvrščali proti vrhu lestvice, prihaja iz Avstrije. Največji delež tistih, ki so prevladovali v spodnjem delu lestvice, pa pripada Španiji. Da se v bolj razvitih državah posamezniki uvrščajo višje na družbeno lestvico, sta ugotovila tudi Evans in Kelly (2004). Ta rezultat je skladen tudi z BDP na prebivalca in stopnjo registrirane brezposelnosti po posameznih državah, saj Avstrija v vseh letih zaseda najboljše položaje, Španija pa najslabše. Ugotovila sem tudi, da večjih razlik glede samouvrščanja na družbeno lestvico med letoma 2003 in 2008, torej pred in med gospodarsko krizo, ni mogoče opaziti. Razliko lahko opazimo le v Sloveniji, saj so se posamezniki leta 2008 uvrščali nižje na lestvici kot leta pred in po tem. V Španiji pa se je v letu 2014 manj posameznikov uvrščalo višje na lestvico. V tem letu je bila v Španiji tudi najvišja stopnja registrirane brezposelnosti. Zaradi gospodarske krize so se mesečni dohodki gospodinjstev v marsikateri državi močno zmanjšali, bodisi zaradi nižjih plač ali celo brezposelnosti. Zato lahko rečemo, da so te spremembe posledica škodljivega učinka gospodarske krize, saj le-ta vpliva na samozaznavanje posameznikov. Predvidevala sem, da so se posamezniki iz vseh izbranih držav zaradi posledic gospodarske krize leta 2008 uvrščali nižje na lestvici, vendar razlike niso tako očitne. Temu pa je verjetno tako, ker se je gospodarska kriza v Evropi pojavila v letu 2008 in njene posledice v tem času še niso bile tako močne kot leto ali dve kasneje.

Z regresijsko analizo sem v prvem modelu ugotovila, da je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na samopercepcijo posameznika, kam na družbeno lestvico bi uvrstil samega sebe, stopnja izobrazbe. Takoj za stopnjo izobrazbe pa ima največji vpliv povprečni mesečni dohodek. Izobrazba in dohodek sta bila tudi najpogostejše omenjena dejavnika, na podlagi katerih se posamezniki odločajo za uvrstitev na družbeno lestvico po MacArthurjevi SES-lestvici (Adler in Stewart 2007). Da se tisti z nižjo stopnjo izobrazbe in dohodka uvrščajo nižje na družbeni lestvici, so ugotovili tudi Haddon (Haddon 2014) ter Evans in Kelly (Evans in Kelly 2004). Preverjala sem, ali položaj na delovnem mestu vpliva na subjektivne ocene posameznikov, kam na družbeno lestvico bi uvrstili samega sebe. Rezultati so pokazali, da položaj na delovnem mestu, razen leta 2008, nima večjega vpliva na posameznikovo samopercepcijo. V tistih letih in državah, kjer pa opazimo njegov vpliv, pa vidimo, da se tisti, ki na delovnem mestu nadzorujejo druge, uvrščajo višje na lestvico.

V drugem regresijskem modelu, kjer so vključeni še ostali socio-demografski dejavniki, sem predpostavljala, da spol vpliva na samouvrščanje ter da se ženske zaradi povprečno 15 % nižjih

plačil kot moški (Eurostat 2017) uvrščajo nižje. Rezultati pa so pokazali, da spol ne vpliva na samouvrščanje. Domnevo, da se tisti, ki imajo partnerja, uvrščajo višje na lestvico kot tisti brez partnerja, lahko potrdim. Partnerski odnos ima na splošno največji vpliv v letu 2014. Pri spremenljivki starost je zanimivo, da se v Sloveniji in Avstriji višje uvrščajo mlajši posamezniki, medtem ko se v Franciji višje uvrščajo starejši posamezniki. V Španiji pa starost v nobenem obdobju ne vpliva na samouvrščanje posameznikov. Predpostavljala sem, da bo imel povprečni mesečni dohodek večji vpliv na samouvrščanje na družbeno lestvico, vendar so rezultati pokazali, da je stopnja izobrazbe tista, ki najmočneje vpliva na posameznikovo samooceno.

Povzamem lahko, da se vpliv prvih spremenljivk v drugem modelu ni zmanjšal. Za samo pojasnjevanje samouvrščanja na družbeno lestvico pa je bolj primeren drugi model z vključenimi vsemi šestimi spremenljivkami. Dejstvo je, da sta stopnja izobrazbe in povprečni mesečni dohodek najmočnejša napovedovalca subjektivnih samoocen, ne glede na izbrano državo ali leto, saj je z izobrazbo v veliki meri povezan tudi poklic, ki ga opravljamo, in s tem tudi višina dohodka. Tako socio-ekonomske kot socio-demografske spremenljivke prispevajo k oceni posameznikov, kam na družbeno lestvico bi uvrstili samega sebe, vendar imajo socio-ekonomski dejavniki precej večji vpliv na samoocene, kar pa je v skladu z rezultati mnogih prejšnjih raziskav.

Družbena hierarhija še naprej močno vpliva na naše življenje. Tudi svetovna gospodarska kriza je morda povečala samozavedanje o družbenem položaju, saj so državljani, ki so bili zaskrbljeni zaradi varčevalnih ukrepov, postali bolj kritični do svoje družbe. Mnogi celo trdijo, da v današnjem času globalizacija in deregulacija gospodarskih trgov povzročata utrjevanje razrednih neenakosti. Čeprav je tradicionalna drža družbene stratifikacije v nekaterih pogledih oslABLJENA, zlasti kar zadeva identitete ljudi, menim, da razlike v samopercepciji posameznikov, v kateri družbeni sloj spadajo, ostajajo v osrčju temeljnih ekonomskih neenakosti v sodobnih družbah.

6 LITERATURA

1. Adler, Nancy in Judith Stewart. 2007. *The MacArthur Scale of Subjective Social Status*. San Francisco. The MacArthur Research Network on Socioeconomic Status and Health,

- University of California. Dostopno prek: <http://www.macses.ucsf.edu/research/psychosocial/subjective.php> (26. junij 2017).
2. Bergman, Manfred Max in Dominique Joye. 2005. Comparing Social Stratification Schemata: CAMSIS, CSP-CH, Goldthorpe, ISCO-88, Treiman, and Wright. *Cambridge Studies in Social Research* (10). Dostopno prek: <http://www.sociology.cam.ac.uk/research/srg/cs10> (30. junij 2017).
 3. Crossman, Ashley. 2017. *Sociology of Social Inequality*. Dostopno prek: <https://www.thoughtco.com/sociology-of-social-inequality-3026287> (27. junij 2017).
 4. D'Amato, Paul. 2014. *The Meaning of Marxism*. Chicago: Haymarket Books.
 5. European Economic and Social Committee. 2013. *The economic and social situation in Austria*. Dostopno prek: http://www.eesc.europa.eu/resources/docs/austria_vfinale_en.pdf (5. julij 2017).
 6. Eurostat Statistics Explained. 2017. *Unemployment statistics*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics (3. julij 2017).
 7. --- 2017. *Plače in stroški dela*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Wages_and_labour_costs/sl (15. avgust 2017).
 8. Evans, Mariah D.R. in Jonathan Kelly. 2004. Subjective social location: data from 21 nations. *International Journal of public Opinion Research* 16 (1): 3–38.
 9. Focus Economics. 2017. *France*. Dostopno prek: <http://www.focus-economics.com/countries/france> (30. julij 2017).
 10. Ganzeboom, Harry B.G. 2007. *Subjective measures of social status: validation*. Dostopno prek: [http://www.harryganzeboom.nl/pdf/2007-ganzeboom-subjectivestatus-issp-taipei-\(presentation\).pdf](http://www.harryganzeboom.nl/pdf/2007-ganzeboom-subjectivestatus-issp-taipei-(presentation).pdf) (26. junij 2017).
 11. Haddon, Edvard. 2015. Class identification in New Zealand: An analysis of the relationship between class position and subjective social location. *Journal of Sociology* 51 (3): 737–754.
 12. Haralambos, Michael in Martin Holborn. 2005. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: DZS.
 13. Herbert, Heinz. 2013. Subjective Social Indicators: Benefits and Limitations for Policy Making. *Social Indicators Research* (114): 1–11.
 14. Hierarchy Structure. 2017. *Social class hierarchy*. Dostopno prek: <http://www.hierarchystructure.com/social-class-hierarchy/> (3. september, 2017).

15. International Monetary Found. 2014. *World Economic Outlook Database*. Dostopno prek:
http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/weodata/weorept.aspx?sy=2003&ey=2014&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=122%2C961%2C132%2C184&s=NGDP_RPCH&grp=0&a=&pr.x=66&pr.y=5#download (13. avgust 2017).
16. --- 2017. *World Economic Outlook Database*. Dostopno prek: https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weorept.aspx?sy=2000&ey=2015&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&c=122%2C138%2C935%2C961%2C184&s=NGDP_R%2CNGDP_RPCH&grp=0&a=&pr.x=67&pr.y=6 (2. julij 2017).
17. ISSP Research Group. 2003. *International Social Survey Programme: National Identity II – ISSP 2003*. GESIS Data Archive. Dostopno prek: <https://www.gesis.org/issp/modules/issp-modules-by-topic/national-identity/2003/> (13. avgust 2017).
18. --- 2008. *International Social Survey Programme: Religion III – ISSP 2008*. GESIS Data Archive. Dostopno prek: <http://www.gesis.org/issp/modules/issp-modules-by-topic/religion/2008/> (20. marec 2017).
19. --- 2014. *International Social Survey Programme: Citizenship II – ISSP 2014*. GESIS Data Archive. Dostopno prek: <http://www.gesis.org/issp/modules/issp-modules-by-topic/citizenship/2014/> (20. marec 2017).
20. Kingsley Davis in Wilbert E. Moore. 1945. *American Sociological Review* 10 (2): 242–249.
21. Openstax College. 2012. *Introduction to Sociology*. 1st edition. <https://courses.lumenlearning.com/sociology/chapter/what-is-social-stratification/> (27. junij 2017).
22. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2015. *OECD Economic Surveys: Slovenia*. Dostopno prek: <http://www.oecd.org/eco/surveys/Slovenia-2015-overview.pdf> (5. julij 2017).
23. Organisation for Economic Co-operation and Development. 2017. *Unemployment rate*. Dostopno prek: <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm> (18. avgust 2017).
24. Powell, Charles. 2012. *The pain in Spain: political, social and foreign policy implications of the European economic crisis*. Dostopno prek: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/powell_pain_spain_europe_trouble_oct12 (5. julij 2017).

25. Sociology guide. 2017. *Forms of social stratification*. Dostopno prek: <https://www.strongnet.org/cms/lib6/OH01000884/Centricity/Domain/236/Forms%20of%20Social%20Stratification%20Readings%20PDF.pdf> (26. junij 2017).
26. Sosnaud Benjamin, David Brady in Steven M. Frenk. 2011. Class in Name Only: Subjective Class Identity, Objective Class Position, and Vote Choice in American Presidential Elections. *Social problems* 60 (1). Dostopno prek: <https://www.wzb.eu/sites/default/files/u31/sosnaudbradyfrenksp.pdf> (3. julij 2017).
27. The World Bank. 2017. *GDP per capita (constant 2010 US\$)*. Dostopno prek: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD?cid=GP D_31 (3. september 2017).
28. United States Census. 2016. *Current versus Constant (or real) Dollars*. Dostopno prek: <https://www.census.gov/topics/income-poverty/income/guidance/current-vs-constant-dollars.html> (4. september, 2017).
29. Walker, Charles. 2009. *New Dimensions of Social Inequality*. Dostopno prek: <http://www.ceelbas.ac.uk/research/socialinequality> (27. junij 2017).
30. Will Barratt. 2012. *Social class on campus*. Dostopno prek: http://socialclassoncampus.blogspot.si/2012/11/what-is-my-social-class_26.html (20. marec 2017).
31. Woodward, Kath. 2004. *Questioning identity: gender, class, ethnicity*. London: The open university.
32. Wright, Erik Olin. 2003. *Social Class*. Dostopno prek: <https://www.ssc.wisc.edu/~wright/Social%20Class%20--%20Sage.pdf> (3. julij 2017).
33. Zgourides, George. 2000. *Sociology*. Indianapolis: IDG Books Worldwide.

PRILOGA A: opisne statistike spremenljivk po letih in državah

2003

Avstrija		Partnerski odnos	Povprečni dohodek na osebo	Položaj na delovnem mestu	Izobrazba	Spol	Starost
N	Valid	1006	712	901	1004	1006	1006

Missing	0	294	105	2	0	0
Mean	,6342	900,6789	,35	2,30	,46	46,17
Std. Deviation	,48189	470,92370	,477	1,118	,499	17,318

a. Sample Prefix ISO 3166 Code - alphanumeric = AT

Španija	Partnerski odnos	Povprečni dohodek na osebo	Položaj na delovnem mestu	Izobrazba	Spol	Starost
N Valid	1212	776	541	1210	1212	1212
Missing	0	436	671	2	0	0
Mean	,6535	428,0923	,17	1,86	,48	45,55
Std. Deviation	,47606	298,14283	,378	1,320	,500	18,340

a. Sample Prefix ISO 3166 Code - alphanumeric = ES

Francija	Partnerski odnos	Povprečni dohodek na osebo	Položaj na delovnem mestu	Izobrazba	Spol	Starost
N Valid	1669	1037	845	1648	1669	1669
Missing	0	632	824	21	0	0
Mean	,6794	1386,9964	,48	3,00	,53	49,68
Std. Deviation	,46683	1275,15800	,500	1,563	,499	17,431

a. Sample Prefix ISO 3166 Code - alphanumeric = FR

Slovenija	Partnerski odnos	Povprečni dohodek na osebo	Položaj na delovnem mestu	Izobrazba	Spol	Starost
N Valid	1093	662	900	1088	1090	1092
Missing	0	431	193	5	3	1
Mean	,6706	91792,4364	,32	2,37	,46	46,54
Std. Deviation	,47020	55032,94049	,468	1,300	,498	17,587

a. Sample Prefix ISO 3166 Code - alphanumeric = SI

2008

Slovenija	Partnerski odnos	Izobrazba	Položaj na delovnem mestu	Spol	Starost	Povprečni dohodek na osebo Slovenija
N Valid	1065	1057	799	1065	635	1065

Missing	0	8	266	0	430	0
Mean	,6413	2,66	,37	,45	46,66	618,8157
Std. Deviation	,47984	1,378	,484	,498	17,821	389,25069

a. Country Prefix ISO 3166 = SI

Španija	Partnerski odnos	Izobrazba	Položaj na delovnem mestu	Spol	Starost	Povprečni dohodek na osebo Španija
N Valid	2373	2352	1911	2373	2368	1641
Missing	0	21	462	0	5	732
Mean	,6789	2,25	,30	,50	48,26	710,4910
Std. Deviation	,46700	1,430	,456	,500	18,023	511,26523

a. Country Prefix ISO 3166 = ES

Francija	Partnerski odnos	Izobrazba	Položaj na delovnem mestu	Spol	Starost	Povprečni dohodek na osebo Francija
N Valid	2453	2435	1219	2453	2453	1927
Missing	0	18	1234	0	0	526
Mean	,6975	2,96	,37	,46	53,62	1413,3997
Std. Deviation	,45943	1,564	,483	,498	16,451	1024,18692

a. Country Prefix ISO 3166 = FR

Avstrija	Partnerski odnos	Izobrazba	Položaj na delovnem mestu	Spol	Starost	Povprečni dohodek na osebo Avstrija
N Valid	1020	1020	938	1020	1020	741
Missing	0	0	82	0	0	279
Mean	,5765	2,77	,24	,44	44,25	1070,7051
Std. Deviation	,49436	1,223	,425	,497	16,505	532,13646

a. Country Prefix ISO 3166 = AT

2014

Avstrija	Spol	Starost	Partnerski odnos	Izobrazba	Položaj na delovnem mestu	Povprečni dohodek na osebo Avstrija
N Valid	1033	1033	1030	993	984	762
Missing	0	0	3	40	49	271

Mean	,46	48,61	,56	2,86	,24	1352,2689
Std. Deviation	,498	17,326	,497	1,360	,427	644,90407

a. Country Prefix ISO 3166 = AT

Španija	Spol	Starost	Partnerski odnos	Izobrazba	Položaj na delovnem mestu	Povprečni dohodek na osebo Španija
Valid N	1755	1755	1749	1752	1551	1265
Missing	0	0	6	3	204	490
Mean	,49	49,46	,72	2,99	,29	644,4973
Std. Deviation	,500	17,518	,447	1,829	,453	492,43898

a. Country Prefix ISO 3166 = ES

Francija	Spol	Starost	Partnerski odnos	Izobrazba	Položaj na delovnem mestu	Povprečni dohodek na osebo Francija
Valid N	1211	1211	1197	1204	1096	550
Missing	0	0	14	7	115	661
Mean	,47	53,14	,70	3,43	,45	1832,0919
Std. Deviation	,499	17,928	,457	1,849	,498	3624,33219

a. Country Prefix ISO 3166 = FR

Slovenija	Spol	Starost	Partnerski odnos	Izobrazba	Položaj na delovnem mestu	Povprečni dohodek na osebo Slovenija
Valid N	1010	1010	994	1008	906	580
Missing	0	0	16	2	104	430
Mean	,44	50,27	,71	3,09	,22	571,1756
Std. Deviation	,496	17,948	,452	1,306	,413	316,02473

a. Country Prefix ISO 3166 = SI